

Sveriges Nya Geografi

2011

Sveriges Nya Geografi 2011

I år ges Sveriges Nya Geografi ut för fjortonde året i rad. Syftet med att publicera kartor och analyser på detta sätt är att lättöverskådligt illustrera mönster och utvecklingstendenser i Sverigeskommuner samt att bidra till fortsatt debatt om tillväxtfrågor.

Årets upplaga av Sveriges Nya Geografi innehåller kartor som fokuserar på de unga i samhället och skolan. Även i år har tre experter fått uttala sig om utvecklingen i landet och viktiga utmaningar att hantera framöver. Som vanligt finns ett antal grundläggande kartor som beskriver utvecklingen det senaste året. Längst bak i skriften finns kartor över Sverige med kommunnamn och Sveriges Kommuner och Landstings uppdaterade kommungruppsindelning.

Sveriges Nya Geografi går att ladda ned som PDF-fil från www.arenafortillvaxt.com eller www.sweco.se/eurofutures

Alla är välkomna att gå in och själva ladda ned kartorna för vidare läsning och användning. Glöm inte att ange källa.

Med önskan om intressant läsning.

Roland Lexén
Arena för Tillväxt

Maria Gårdlund
Sweco Eurofutures AB

Befolkningsutvecklingen år 2010

Migrationsöverskottet står för två tredjedelar av befolkningstillväxten 2010

År 2010 ökade Sveriges befolkning med 74 888 personer till totalt 9 415 570 invånare. Det motsvarar en befolkningsökning på 0,8 procent, vilket var något mindre än föregående år. Två tredjedelar av folkökningen förklaras av migrationsöverskottet och en tredjedel av födelseöverskottet.

En stor del av invandringen är hemvändande svenskar. Det största invandringslandet under året var Norge, som stod för 6,4 procent av all invandring till Sverige. Utflyttningen till Norge är emellertid omfattande och det största nettoöverskottet kom från länderna Somalia, Polen, Iran och Irak.

Födelseöverskottet förklaras av tre faktorer; antalet döda, antalet unga i barnafödande ålder och fruktsamheten. Eftersom andelen döda och unga inte förändras dramatiskt under en kortare tidsperiod är det framför allt fruktsamheten som påverkar befolkningstillväxten på kort sikt. Efter en nedåtgående trend under 1990-talet har fruktsamheten ökat under 2000-talet. Under 2010 var denna siffra 1,98 barn per kvinna. För att befolkningen ska öka av egen kraft skulle det krävas att varje kvinna föder i genomsnitt 2,1 barn. Senast det hände var år 1991.

Befolkningstillväxten fortsätter i storstadsområdena

Av kartan framgår att befolkningsutvecklingen under år 2010 var som starkast i storstadsområdena. Befolkningsunderlaget ökade sammantaget med 1,8 procent i de tre storstadskommunerna och med 1,4 procent i dess förortskommuner. Tillväxttakten i storstadsområdena är följaktligen dubbelt så snabb som i riket. Fyra av de fem kommuner som växte snabbast under året återfinns också i Stockholmsområdet. Stockholms stad växte med 2,1 procent och bland förortskommunerna till Stockholm utmärker sig Vallentuna (2,6 %), Sundbyberg (2,4 %), Nacka (2,3 %), Upplands Väsby (2,0 %) och Sollentuna (2,0 %) med en tillväxttakt på över 2 procent.

Befolkningstillväxten i Malmö stad var 1,7 procent. Bland Malmös förortskommuner utmärker sig Lomma (2,3 %), med den tredje starkaste befolkningstillväxten i landet. Av kartan framgår även att befolkningsutvecklingen är god i de flesta kommunerna i närheten av Malmö och Lund.

Av storstadskommunerna hade Göteborgs stad den svagaste befolkningsutvecklingen under 2010, med en befolkningsökning på 1,3 procent. Bland kommunerna utmärker sig Partille (2 %) samt Bollebygd (1,5 %) och Kungsbacka (1,5 %) i Hallands län.

Fortsatt tillväxt i kommuner med etablerade universitet och högskolor

Den sammantagna befolkningsutvecklingen var även stark i kommuner som kan klassas som större städer. Som exempel kan nämnas högskoleorter som Uppsala (1,6 %), Lund (1,2 %), Umeå (1,2 %), Karlstad (1,2 %), Växjö (1,2 %) och Linköping (1,2 %). Den starka befolkningsutvecklingen i dessa kommuner sprider sig dock inte i motsvarande grad till näraliggande kommuner, om man jämför med spridningseffekterna runt Stockholm, Malmö och Göteborg. Den sammantagna befolkningstillväxten i förortskommuner till större städer var enbart 0,3 procent.

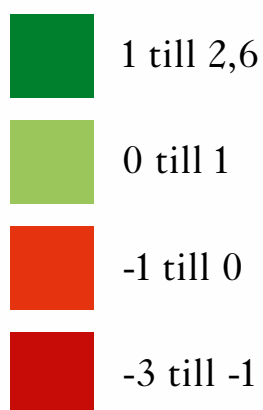
Under 2010 minskade befolkningen mest i glesbygdskommuner (-0,7 %) samt kommuner i glesbygdsområden (-0,3 %). Undantagen är Bräcke i Jämtlands län och Bollnäs i Gävleborgs län som ökade med 0,3 procent.

Invandringen dämpar befolkningsminskningen

År 2010 ökade 150 kommuner sin folkmängd (inklusive Ydre som hade en oförändrad folkmängd) medan 140 kommuner minskade. Migrationsöverskottet är ofta en viktig komponent bakom kommunernas befolkningsutveckling. Endast åtta kommuner hade under året ett negativt migrationsöverskott. Nästan samtliga kommuner som under 2010 hade en negativ befolkningsutveckling hade också ett positivt invandringsöverskott, som därmed dämpade befolkningsminskningen.

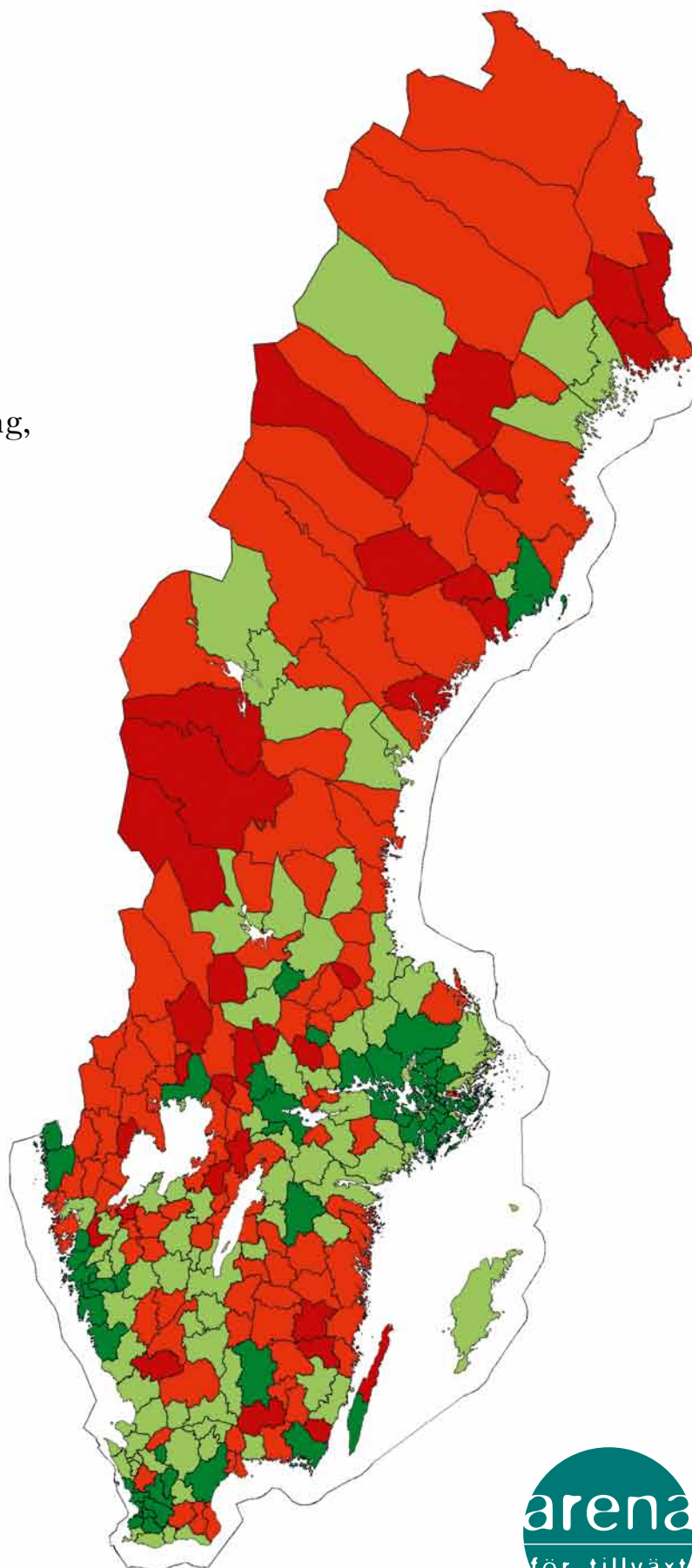
De viktigaste drivkrafterna bakom befolkningskoncentrationen till storstadsområden och större städer sedan 1990-talet är strukturomvandlingen i ekonomin och expansionen av den högre utbildningen. Tjänstenäringsringar med högt såväl som lågt kunskapsinnehåll är kontaktintensiva och gynnas av täta miljöer och ett växande befolkningsunderlag. De kommuner där tjänstesektorn växte som mest under perioden 1998 – 2008 var också de kommuner som hade den största befolkningsökning under 2010.

Befolkningsutvecklingen år 2010

Befolkningsförändring,
2010, i procent

FEM I TOPP	
Vallentuna	2,6%
Sundbyberg	2,4%
Lomma	2,3%
Nacka	2,3%
Stockholm	2,1%
FEM I BOTTEN	
Åsele	-3,0%
Skinnskatteberg	-2,7%
Ljusnarsberg	-2,5%
Övertorneå	-2,2%
Storfors	-2,1%

Andelen unga personer i befolkningen

Andelen unga minskar över tid

År 2010 utgjorde andelen barn och unga (0 – 19 år) 23 procent av befolkningen, andelen individer i yrkesverksam ålder (20 – 64 år) 58 procent och andelen äldre (65 år och äldre) 19 procent. Sedan 1960-talet har antalet barn och unga varit någorlunda konstant. I förhållande till befolkningen som helhet minskar dock andelen unga, en utveckling som förväntas förstärkas de kommande decennierna enligt SCB:s prognoser. Även andelen yrkesverksamma förväntas minska samtidigt som den äldre delen av befolkningen ökar både i antal och i andel.

Befolkningsstrukturen har stor betydelse för samhällsekonomin och med en ökad andel äldre i befolkningen kommer försörjningsbördan att öka. I dagsläget är försörjningsbördan 72, vilket innebär att 100 personer i yrkesverksam ålder "försörjer", förutom sig själva, 72 unga och gamla. År 2030 beräknar SCB att försörjningsbördan har ökat till 83, givet dagens pensionsålder.

Andelen unga är en indikator på kommunernas attraktivitet för barnfamiljer

Individens bostadspreferenser styrs i stor utsträckning av familjesituationen och i vilket skede av livscykeln personen befinner sig i. Faktorer som påverkar barnfamiljers val av boendeort är t. ex. kommunens service, priset per kvm boendeyta, trygghet, den fysiska miljön, kommunikationer och arbetsmarknaden. Andelen barn och unga under 20 år kan ses som en indikator på kommunernas attraktivitet för barnfamiljer.

Lugna förorter nära storstäder och större städer är attraktiva för barnfamiljer

En stor del av Sveriges 25 – 30-åringar bor i storstäder och större städer. När barn kommer in i bilden, i åldrarna 27 – 40 år, blir dock förortskommunerna ett attraktivt alternativ för många familjer. De förortskommuner som ligger i anslutning till storstäderna tycks också ha en särskilt stor attraktionskraft för högt utbildade föräldrar, vilket beror på närheten till kvalificerade jobb i storstäderna.

Kartan på motstående sida visar andelen unga personer (under 20 år) i landets kommuner i slutet av år 2010. Andelen unga i storstadskommunerna är 21,4 procent, vilket är 5,3 procentenheter lägre än i förortskommunerna (26,7 %). Spridningen mellan olika förortskommuner till Stockholm är dock ganska stor. Högst andel unga och därmed barnfamiljer har Salem (30,2 %) och Ekerö (30 %) och lägst andel har centralt belägna Solna (17,6 %) samt Sundbyberg (20,7 %). Salem har den näst högsta andelen unga i landet efter Knivsta i Uppsala län. Andelen unga är marginellt högre i Malmö stad (21,6 %) jämfört med i Stockholm (21,3 %) och Göteborg (21,3 %). Spridningen bland Göteborgs och Malmös förortskommuner är lägre och samtliga förortskommuner har en andel över riksnittet. I Göteborg är andelen unga högst i Härryda (29,4 %) och Lerum (28,9 %) och lägst i Lilla Edet (23,4 %) och Kungälv (25,2 %). I Malmö är andelen högst i Lomma (28,0 %) och Staffanstorps (27,8 %) och lägst i Burlöv (24,9 %) och Skurup (25,3 %).

Andelen unga i kommuner som klassas som "större städer" är i genomsnitt 23 procent, vilket är nästan i nivå med riket som helhet och högre än i storstäderna. Högst andel finns i Södertälje (25,2 %) och Trollhättan (24,3 %) och lägst andel i Karlstad (21,2 %) och Lund (21,5 %). Andelen unga i förortskommunerna till större städer är i genomsnitt 24,2 procent, vilket är en lika hög andel som i förortskommunerna till storstäderna. Att andelen unga sammantaget är högre i större städer än i storstadskommunerna beror bland annat på att priserna på bostäder är lägre. En del av skillnaden kan också förklaras av pendlingsmöjligheterna och kommunernas ytmässiga storlek. Medan barnfamiljer som flyttar ut från storstaden till närbelägna tätorter ofta hamnar i en förortskommun innebär motsvarande flytt från en större stad ofta att familjen bor kvar i samma kommun.

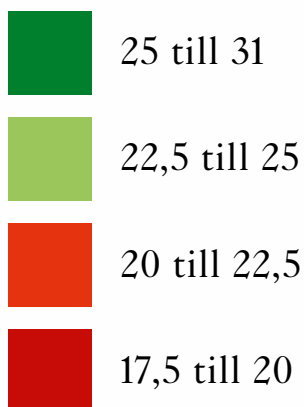
Regionala skillnader i andelen barn och unga

I Norrland är andelen barn och unga under 20 år särskilt låg i Arjeplog, Jokkmokk, Gällivare, Pajala och Övertorneå. Övertorneå har den näst lägsta andelen barn och unga under 20 år i landet, 17,7 procent.

I Svealand är andelen unga högre i de östra delarna kring Storstockholmsområdet än i de västra delarna kring Värmland och Dalarna. Av kartan framgår också att andelen unga är hög i de västra delarna av Götaland, medan andelen är lägre i de östra delarna samt kring Österlen i Skåne.

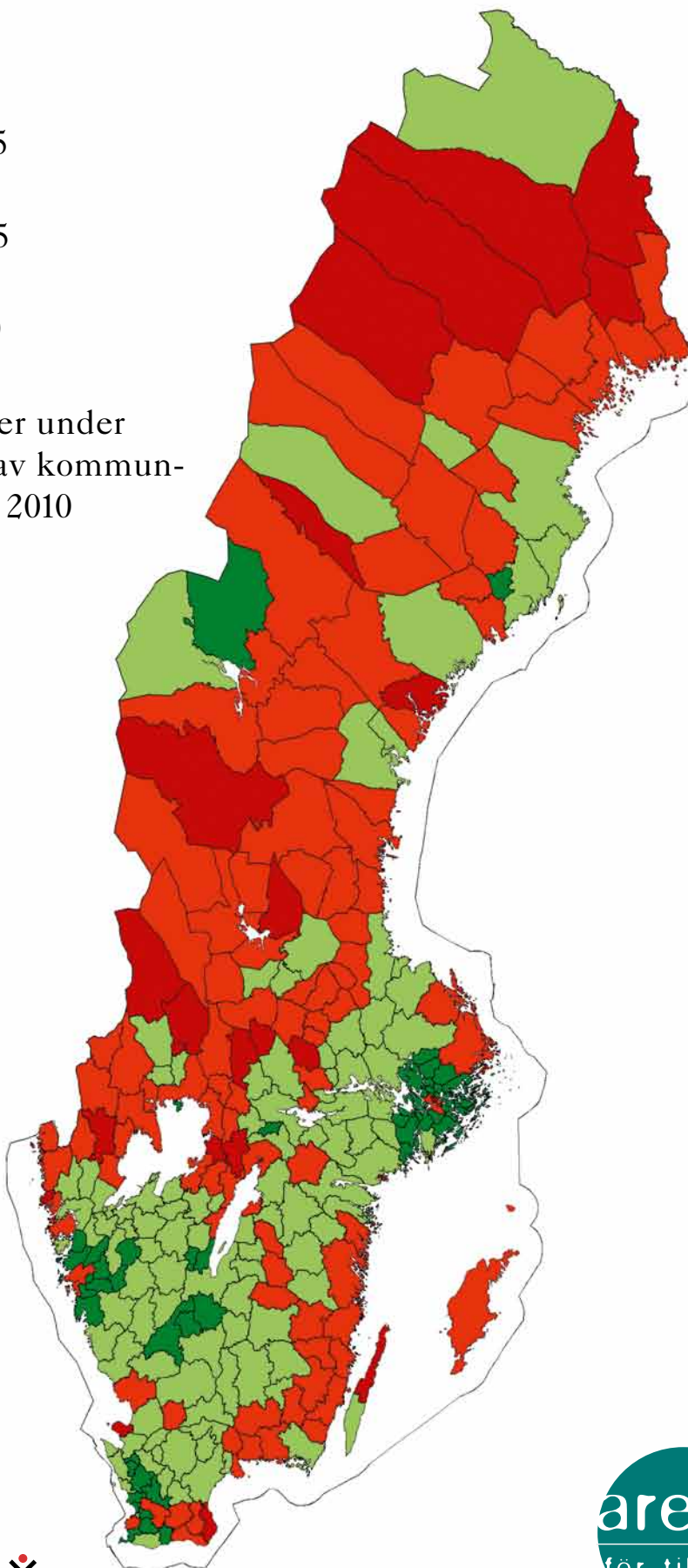
Det bör även framhållas att andelen barnfamiljer varierar mellan tätorter inom en kommun. Vissa tätorter kan därmed vara mer attraktiva för barnfamiljer än andra. Inte minst i en region som Skåne där kommunerna ofta har en flerkärnig och funktionellt uppdelad tätortsstruktur. Något som inte framgår i genomsnittstalen för enskilda kommuner.

Andelen unga personer i befolkningen

Andelen personer under 20 år, i procent av kommunbefolkningen år 2010

FEM I TOPP	
Knivsta	31,0%
Salem	30,2%
Ekerö	30,0%
Nykvarn	29,5%
Vallentuna	29,5%
FEM I BOTTEN	
Solna	17,6%
Överkalix	17,7%
Ljusnarsberg	18,9%
Borgholm	19,0%
Härjedalen	19,1%

Elever med fullföljd gymnasieutbildning

Allt fler arbetsplatser och branscher präglas av ett högre kunskapsinnehåll, vilket ökar kraven på utbildning för att kunna komma in på arbetsmarknaden. Ett viktigt steg i utbildningssystemet är gymnasieskolan. Syftet med gymnasieutbildning är att de som lämnar skolan och uppfyllt målen ska vara anställningsbara och kvalificerade för högre utbildning. Alla elever klarar dock inte av att uppfylla målen och ett flertal studier visar att de unga som av olika anledningar väljer att lämna gymnasieskolan i förtid, eller avslutar med ofullständiga betyg, i högre utsträckning fastnar i arbetslöshet och utanförskap. Det har även visat sig att de unga som fullföljer gymnasiestudierna med "dåliga" men fullständiga betyg har betydligt större chanser på arbetsmarknaden än de som hoppar av skolan.

Var fjärde elev lämnar gymnasiet utan fullständiga slutbetyg

Av de elever som påbörjade sin gymnasieutbildning under hösten 2005 hade 76 procent fått ett slutbetyg fyra år senare. Med en årskull på ca 143 000 elever innebar det att ca 34 000 elever lämnade gymnasiet utan slutbetyg.

Skolverkets statistik visar även att cirka 10 procent av de elever som fick slutbetyg ändå inte var behöriga till högre studier. Det beror framför allt på att eleverna inte har godkänt i vissa ämnen. Den vanligaste orsaken till att eleverna inte uppnår grundläggande behörighet till högre studier är dock att de inte slutför gymnasieutbildningen. En av tio elever i årskullen som började gymnasiet 2005 påbörjade aldrig det sista året på gymnasiestudierna. Bortfallet av elever är ungefär lika stort under årskurs 1 - 2 som under årskurs 3.

Stora länsvisa och inomregionala skillnader

Av kartan framgår andelen elever som har fått slutbetyg efter fyra år per kommun. Sett över hela landet varierar studieprestationerna marginellt beroende på kommungrupp - dvs. om eleverna går gymnasiet i t. ex. en förortskommun, pendlingskommun, glesbygdskommun eller storstadskommun. Däremot finns stora länsvisa skillnader. I Västmanlands, Dalarnas och Västernorrlands län avslutar mellan 27 - 31 procent av eleverna gymnasieskolan utan slutbetyg. Motsvarande andel i de två län som ligger bäst till, Jönköpings och Västerbottens län, är mindre än 20 procent.

De inomregionala skillnaderna är också i vissa fall stora, speciellt i Skåne, Norrbotten, Jämtland och Västmanland. I Norrbottens län hade 86 procent av eleverna i Piteå kommun ett slutbetyg från gymnasiet medan motsvarande andel i Arjeplogs kommun endast var 60 procent. I Skåne återfinns en av de fem kommunerna i landet med högst andel elever med slutbetyg, Lomma kommun, men också Bjuvs kommun som tillhör de kommuner som ligger sämst till.

Strukturella skillnader förklarar inte fullt ut elevernas prestationer

Sveriges Kommuner och Landsting jämför varje år studieresultaten med hänsyn tagen till ett antal strukturella faktorer som t.ex. meritvärdet från grundskolan, föräldrarnas utbildningsbakgrund, utländsk bakgrund och familjens disponibla inkomst. Vid jämförelse av dessa värden framgår det att de kommuner som ligger bäst till i landet - Ydre, Lomma, Ystad, Strömsund och Storuman - genomgående presterar bättre än förväntat med hänsyn tagen till dessa faktorer. Det motsatta gäller för de kommuner som ligger sämst till - Skinnskatteberg, Arjeplog, Hallstahammar, Bjuv och Orsa. Detta tyder på att de strukturella skillnaderna mellan olika kommuner inte fullt ut kan förklara elevernas prestationer.

Viktigt med tidiga insatser för att undvika avhopp från gymnasiet

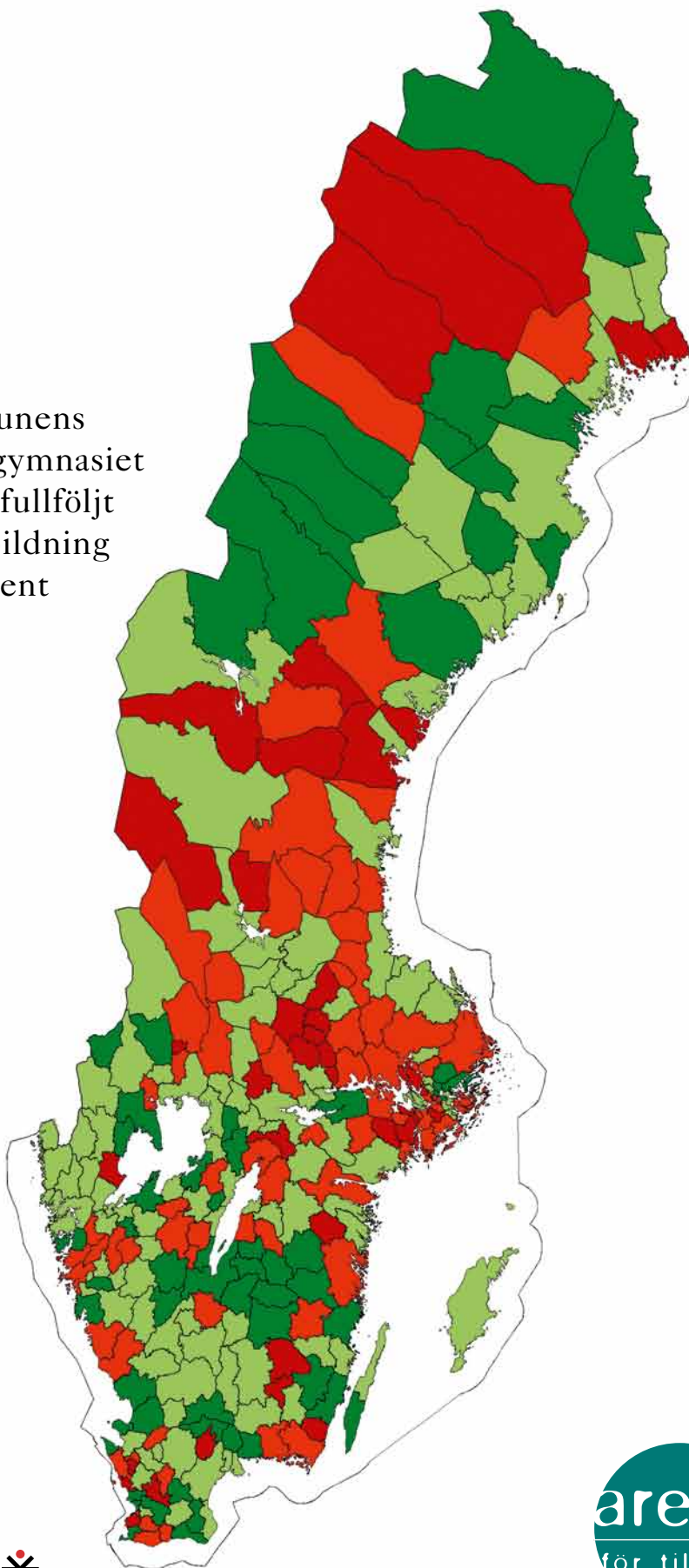
Det finns många skäl till att unga idag har svårt att klara av sina gymnasiestudier - skoltrötthet, sociala problem, socioekonomiska och hälsomässiga svårigheter, bristande föräldrastöd, m.m. Problembilden är därmed ofta komplex och det krävs insatser från många olika aktörer för att de unga ska kunna ta sig tillbaka till studier eller praktik. De samhällsekonomiska vinsterna med sådana insatser är stora. Enligt en studie gjord av Nordiska Ministerrådet (2010), om ungdomsarbetslösheten i de nordiska länderna, är det de tidiga insatserna vid avhopp från utbildningar som är viktiga för att motverka långsiktig ungdomsarbetslöshet. Enligt skollagen (1 kap. 18§, 2005) är det i första hand kommunerna som har uppföljningsansvaret för 16 - 19 åringar som inte deltar i utbildning eller arbete.

Elever med fullföljd gymnasieutbildning

Andel av kommunens elever i åk 1 på gymnasiet år 2005 som har fullföljt sin gymnasieutbildning inom 4 år, i procent

FEM I TOPP	
Ydre	91%
Lomma	90%
Ystad	88%
Strömsund	88%
Storuman	87%
FEM I BOTTEN	
Skinnskatteberg	56%
Arjeplog	60%
Hallstahammar	63%
Bjuv	63%
Orsa	64%

Resursförbrukning i grundskolan

Elevantalet i grundskolan har minskat kontinuerligt sedan början på 2000-talet då antalet översteg en miljon. Läsåret 2009/2010 fanns det cirka 892 000 elever i grundskolan i Sverige och enligt SCB:s prognoser kommer elevantalet efter läsåret 2011/2012 åter att öka. Enligt Sveriges Kommuner och Landsting kostar svensk skola omkring 200 miljarder per år. Kostnaderna för grundskolan är den största kostnadsposten, cirka 80 miljarder kronor. Nära hälften av kommunernas budget går till skola och förskola, inklusive fristående förskole- och skolverksamhet. Mellan hälften och drygt två tredjedelar av kostnaden är personalkostnader.

Varierande kostnader i skolan förklaras av strukturella skillnader men även av lokalt beslutsfattande

Sedan början på 1990-talet har tyngdpunkten i huvudmannaskapet för grundskolan förflyttats från statlig till kommunal nivå. Som ett led i detta gavs också kommunerna ett betydande ansvar för fördelningen av resurser till skolan och för resursfördelningen inom skolan, mellan skolformer, årskullar och olika grupper av individer. Svenska skolor har idag i hög grad själva beslutanderätt, exempelvis över inköp av material, klasstorlekar, kompetensutveckling och lönesättning.

Att kommunernas nettokostnader per elev varierar beror även på geografiska och andra strukturella faktorer. Långa avstånd innebär till exempel högre kostnader för skolskjutsar och många barn med utländsk bakgrund ger högre kostnader på grund av behov av modersmålsundervisning.

För att få en mer rättvis jämförelse av hur effektivt kommunerna bedriver skolverksamhet bör den faktiska nettokostnaden per elev justeras mot bakgrund av de strukturella faktorerna som påverkar kostnaderna. I kartan visas därför hur kommunernas faktiska kostnad per elev avviker från dess standardkostnad. Standardkostnaden används i det kommunala utjämningsystemet och är den kostnad som kommunen beräknas ha om verksamheten bedrivs med en genomsnittlig effektivitets- och ambitionsnivå med hänsyn tagen till kommunens struktur. De strukturella faktorerna som beaktas är till exempel andelen barn i grundskolan, andelen barn med utländsk härkomst, gles bebyggelse och långa avstånd. I kartan visas hur mycket kommunernas kostnader i genomsnitt avviker från den beräknade standardkostnaden under perioden 2005-2009.

Fyra av de fem kommuner som förbrukar mest resurser i förhållande till standardkostnaden återfinns i de nordligaste länen

Som framgår av kartan finns det kommuner i hela Sverige som har både högre och lägre resursförbrukning än förväntat. Fyra av de fem kommunerna som förbrukar mest resurser i förhållande till standardkostnaden återfinns dock i de nordligaste länen. I Norrbotten och Västerbotten använder alla kommuner mer resurser än standardkostnaden, med undantag av Skellefteå och Bjurholm. Även i Mellersta Sverige, med undantag för kommunerna kring Mälaren, och i Småland har kommunerna en högre resursförbrukning.

17 av de 20 kommuner som förbrukar minst resurser i förhållande till standardkostnaden återfinns i Skåne och Västra Götaland

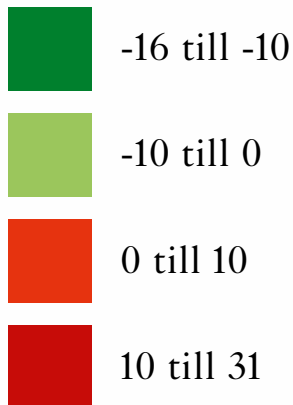
Av de 20 kommuner som förbrukar minst resurser i relation till standardkostnaden återfinns åtta kommuner i Skåne och nio kommuner i Västra Götaland. De kommuner som har lägst resursförbrukning är Kävlinge (16 %), Bjuv (15 %), Vellinge (13 %), Stenungsund (13 %) och Helsingborg (12 %).

Svaga kopplingar mellan resursförbrukning och studieresultat

Att enbart beakta skolornas resursförbrukning, utan att ta hänsyn till prestationerna, kan självklart ifrågasättas. Att satsa på unga och skolan är en god investering för framtiden. Inte minst ur ett kompetensförsörjningsperspektiv.

För att få en viss uppfattning om studieresultaten i kommunerna kan man se till andelen elever som avslutade årskurs 9 (läsåret 2009/2010) och som är behöriga till gymnasieskolan. Det visar sig då att skillnaderna i studieresultat mellan de 20 kommuner som förbrukar minst resurser i relation till standardkostnaden är i det närmaste obefintliga. I de 20 kommuner som förbrukar minst resurser är i genomsnitt 89 procent av eleverna behöriga till gymnasieskolan och i de 20 kommuner som förbrukar mest resurser är motsvarande siffra 88,5 procent.

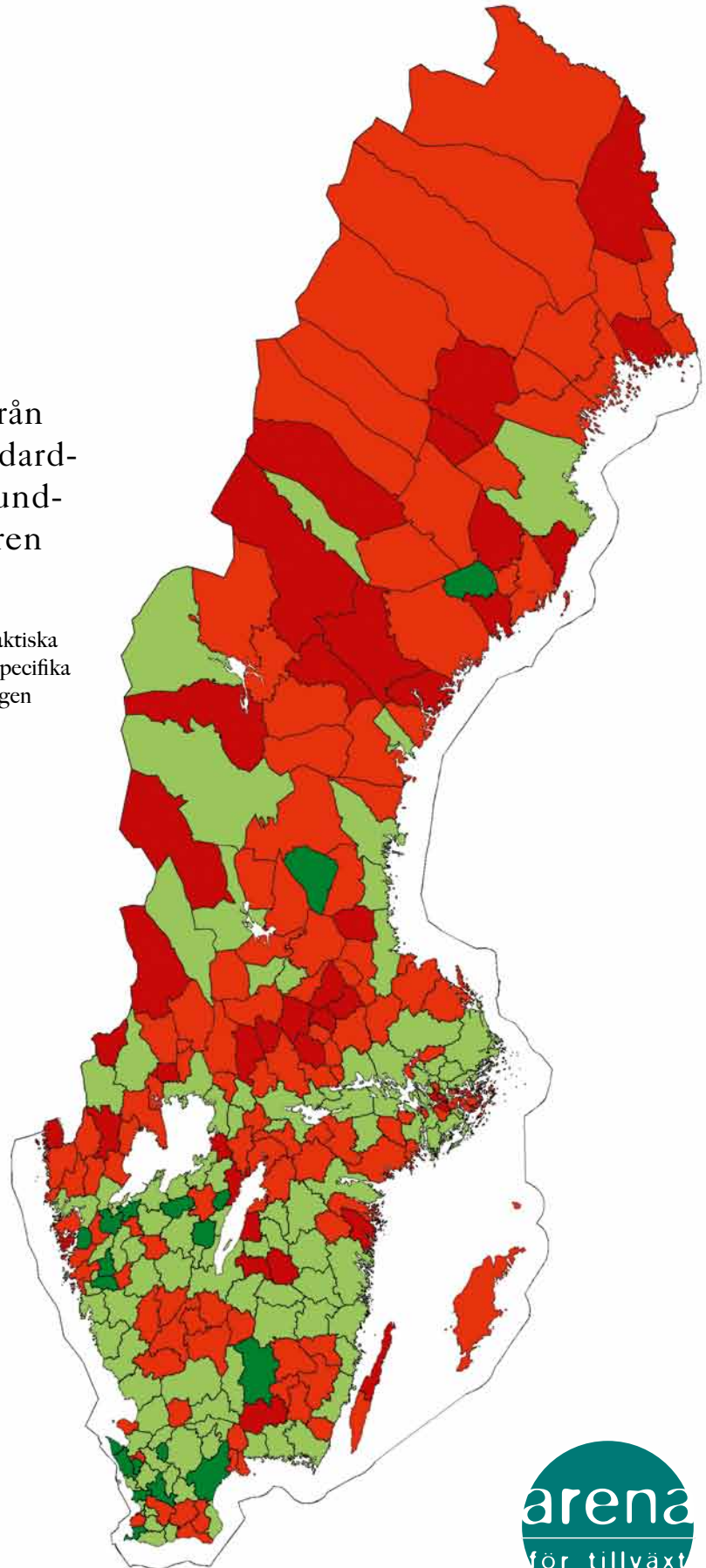
Resursförbrukning i grundskolan

Avvikelse i procent från modellberäknad standardkostnad per elev i grundskolan, genomsnitt åren 2005 – 2009

Indikatorn visar hur kommunens faktiska kostnad avviker från den kommunspecifika standardkostnaden, med hänsyn tagen till strukturella förutsättningar.

LÄGST RESURS- FÖRBRUKNING	
Kävlinge	-16%
Bjuv	-15%
Vellinge	-13%
Stenungsund	-13%
Helsingborg	-12%
HÖGST RESURS- FÖRBRUKNING	
Nordmaling	31%
Vindeln	30%
Vilhelmina	23%
Strömsund	23%
Ydre	22%

Sveriges politiska karta år 2010

Av kartorna framgår vilka koalitioner som styr i kommunerna efter kommunvalen 2010, samt i vilka kommuner valresultatet inneburit ett maktskifte. Efter valen har 140 av landets kommuner (48 %) ett borgerligt styre, 109 kommuner (38 %) ett vänsterstyre och i 40 kommuner (14 %) finns ett blocköverskridande styre.

Tydlig politisk tudelning mellan norra och södra Sverige

Sveriges politiska karta är tydligt tudelad i nordsydlig riktning. Nästan samtliga kommuner i norra Norrland har ett vänsterstyre, med undantag för Storuman, Vindeln, Bjurholm, Krokomb, Åre och Sundsvall, som alla har borgerligt styre. I de mellersta delarna av Sverige är det politiska styret mer blandat. I kommunerna i Västmanlands län råder vänsterstyre liksom i stora delar av Sörmland och i kommunerna i norra Östergötland. I Stockholmsregionen och i de södra delarna av landet styrs flest kommuner av borgliga koalitioner, med undantag för Kalmar län.

Bland de 40 kommunerna som har blocköverskridande styren har vissa koalitioner en mer borgerlig prägel medan andra har mer av en mitten- eller vänsterprägel. I hälften av dessa kommuner finns både Socialdemokraterna och Moderaterna representerade. I Eslöv, Katrineholm, Tomelilla och Åtvidaberg är socialdemokrater och moderater de enda partierna i koalitionen. Götene och Nordanstig är två exempel där den styrande koalitionen representerar nästan hela det svenska politiska kartan. I Götene styr de fyra borgerliga partierna tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet och i Nordanstig styr de rödgröna tillsammans med Moderaterna och Centerpartiet.

Vid valet 2010 skedde ett maktskifte i 82 av landets 290 kommuner (28 %). I 43 procent av dessa var det fråga om ett maktskifte till vänsterstyre. Motsvarande andel för maktskiften i borgerlig riktning och blocköverskridande riktning var 30 respektive 27 procent. De maktskiften som ägde rum i kommunvalen 2010 innebar en viss förstärkning av de skillnader mellan norra, mellersta och södra Sverige som beskrivits ovan. I norra Norrlands inland skedde ett maktskifte till vänstermajoritet i Strömsund, Dorotea, Vilhelmina, Sorsele, Arjeplog, Jokkmokk och Malå. I Vindeln och Storuman inträffade ett maktskifte till borgerligt styre. I södra Sverige var det främst maktskiften till borgerligt styre och blocköverskridande styren medan maktskiftena i mellersta Sverige var av mer blandad karaktär.

Minskad partiidentifikation, ökad väljarrörlighet och minskat klassröstande...

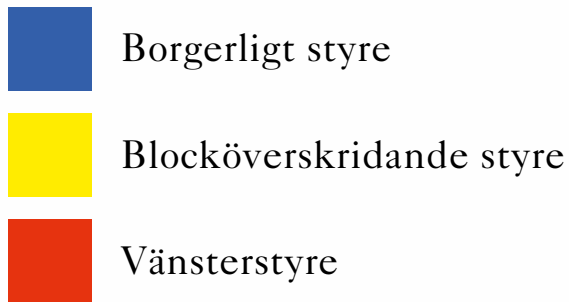
Röstningsmönstret i västerländska demokratier som Sverige är av tradition kopplat till industrisamhällets socioekonomiska strukturer. I Sverige har framför allt klass, religion och region spelat en stor roll för vilket parti som har fått rösten. I takt med att de gamla sociala skiljelinjerna har förändrats pågår flera långsiktiga trender och förskjutningar inom valmanskåren. En minskad partiidentifikation, en ökad väljarrörlighet (särskilt bland unga) och ett minskat klassröstande är några omtalade trender. Andelen partibytare (både inom och mellan de politiska blocken) har ökat sedan länge och i synnerhet sedan mitten av 1980-talet. En möjlig utveckling är att kön, ålder, utbildningsnivå och etniskt ursprung kommer att spela en allt större roll för valmanskårens röstningsmönster i 2000-talets postindustriella samhälle.

... samtidigt som partiernas regionala förankring består

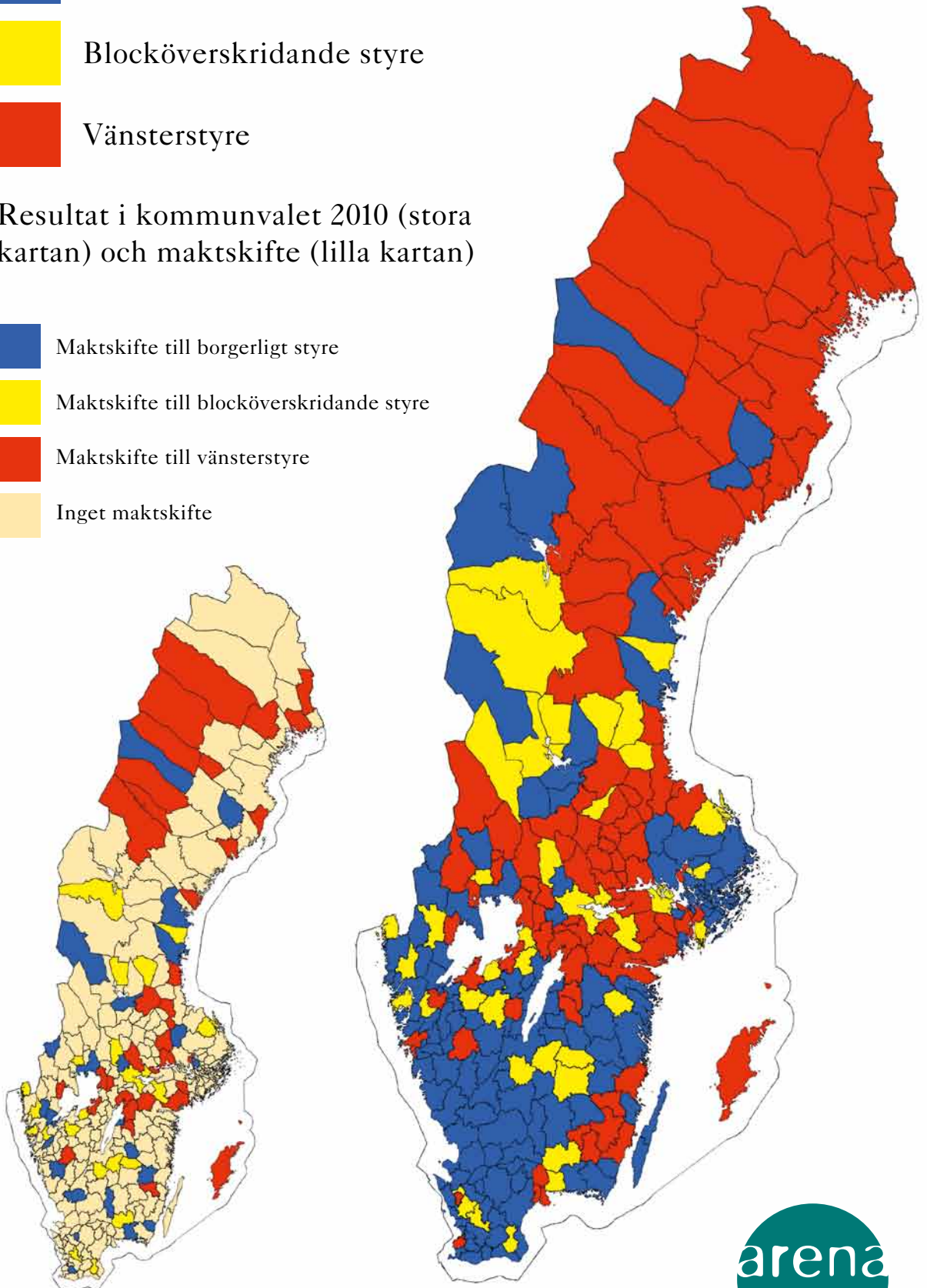
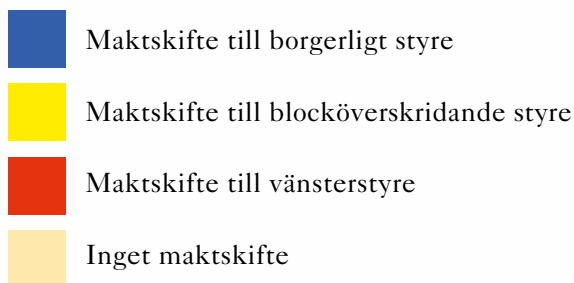
Partiernas regionala förankring är emellertid en mer seglivad politisk struktur, vilket framgår vid en närmare granskning av partiernas röstandelar i kommunvalen 2010. Centerpartiet har fortfarande ett starkt stöd på landsbygden. Moderaterna, som har en lång tradition av stöd från tjänstemannagrupper i storstäderna, har fortfarande sin viktigaste väljarbas i storstäder och större städer. Folkpartiet är ofta populärt i kommuner där Moderaterna även har ett starkt stöd. Västkusten är också en del av landet där Folkpartiet har ett relativt starkt stöd. Kristdemokraterna har ett starkt stöd i kommunerna runt Vättern, inte minst i Jönköpings län.

Miljöpartiets stöd är stort i storstäderna och i vissa universitetsstäder som Uppsala och Lund. Socialdemokraterna har ett starkt stöd i stora delar av landet, framför allt i Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland samt i brukskommuner i norra Värmland och i södra Dalarna. I storstäderna är stödet starkt i Göteborg och Malmö, men relativt svagt i Stockholmsregionen. I Stockholms stad är stödet stort i socioekonomiskt svaga stadsdelar. Stödet för Vänsterpartiet är starkt i vissa delar av landet där socialdemokratin har ett starkt fäste. Det gäller främst i inlandet i Norrbotten samt i brukskommuner i Svealand. Sverigedemokraternas klart starkaste väljarregioner är Skåne och Blekinge. Det gäller framför allt i norra Skåne samt i delar av Karlskrona.

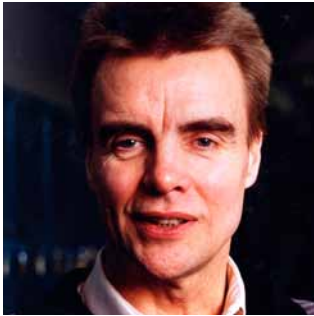
Sveriges politiska karta år 2010

Resultat i kommunvalet 2010 (stora kartan) och maktskifte (lilla kartan)

Tre reflektioner kring framtida utmaningar

Börje Ehrstrand,
Rektor, Rinkebysskolan

Lärarnas kompetens är viktig men ännu viktigare är engagemanget.

- Skolan har en oerhört viktig roll i samhället. Vi ska förbereda barnen för det framtida samhället. Det kräver att vi har en vision och tydliga strategier för vår verksamhet och att vi jobbar i team som delar på ansvaret. Skolan ska skapa spetskompetens och då måste man samarbeta med dem som är mest framgångsrika inom sina respektive områden. I det globala samhället är invandrarbakgrund en tillgång. Det vill vi förmedla till våra elever.

- Lärarnas kompetens är viktig men ännu viktigare är lärarnas engagemang. De ska arbeta för att lyfta fram varje elevs förmåga så att hela elevens potential kan utvecklas. Alla ska ha maximal utmaning - det är en rättighet om man bor i Sverige! Vi erbjuder en omfattande läxhjälp och sommarskola för de som vill. De som vill ha större utmaningar ska få den möjligheten och de ska känna att de har skolans fulla stöd. Vi har flera elever som är klara med gymnasimatten när de går ut nian och vi har blivit Sveriges bästa matteklass de senaste åtta åren.

Ett nära samarbete med näringslivet är en viktig framgångsfaktor.

- Företagen tänker på sin egen framtid, de är faktiskt ganska själviska, och det innebär att de vill ha kontakt med de som representerar framtiden. Våra elever ser hur företagen tänker och det lockar andra elever till vår skola. Vi har ett nätverk med 200 företag som vi samarbetar med och vi har 70 VD:ar som är mentorer åt våra elever.

- Om fler skolor hade jobbat i nära samverkan med företagen hade inte en av fyra elever lämnat gymnasieskolan utan godkända betyg. Personalen i skolan måste ha ett löpande utbyte med arbetslivet utanför skolan. Lokala politiker måste ge utrymme och stöd till skolor och rektorer i att samarbeta mer med näringslivet. Politiker har en viktig roll i att stödja detta arbete.

Göran Lundwall,
VD/Koncernchef, ALMI Företagspartner AB

Nyföretagandet ökar i landet. Det beror på konjunkturläget men även på förändrade villkor som gör det mer attraktivt att starta företag.

- För att öka nyföretagandet är det viktigt att skapa långsiktigt goda villkor. Den slojade revisionsplikten för mindre företag och de nya aktiekapitalreglerna är exempel på åtgärder som gör det mer intressant att starta företag. I och med att miniminivån för aktiekapital i bolag har sänkts från 100 000 kr till 50 000 kr har det blivit billigare att starta företag. Det pratas mycket om regelförenkling, vilket givetvis är viktigt. Men det kommer inte att påverka nyföretagandet radikalt.

- All form av tillväxt förutsätter också kunskap och någon form av kapital. Är vi inte ett land med en hög kunskapsnivå och många idéer blir det inga innovationer. Utan kapital kommer idéerna inte att utvecklas till framgångsrika företag. I de flesta fall klarar bankerna och andra finansiella aktörer av att bistå med den finansiering som krävs men det finns undantag. Konjunkturläget kan till exempel påverka möjligheten att få lån. Sedan ser vi att särskilt riskfyllda projekt, företag i tidiga skeden och vissa grupper i samhället kan ha svårare att få finansiering.

Nyföretagandet är särskilt starkt i storstadsområdena.

- Ungefär 80 procent av de företag som startas är tjänsteföretag. Det förklarar varför nyföretagandet är särskilt högt i storstäderna. Där finns det en stor avsättningsmarknad, oavsett om man startar ett tjänsteföretag som riktar sig direkt till enskilda konsumenter eller ett tjänsteföretag som säljer till andra företag. Täta befolkningsstrukturer och stora arbetsmarknader ger helt enkelt bra förutsättningar för nyföretagande.

En av de viktigaste framtidsfrågorna är hur svenska företag ska nå ut till större marknader.

- Sverige är ett innovativt land men vi kan se att det även för de nystartade företagen är en för liten marknad. Ska dessa företag kunna växa till medelstora företag behöver de tillgång till internationella marknader. En viktig fråga blir därför hur vi hjälper företagen att nå ut med sina produkter och tjänster. Regeringen har satt ett mål om att fördubbla svensk export på fem år. För att klara det måste de små och medelstora företagen vara med.

Cecilia Hermansson,
Chefekonom, Swedbank

Krisen drabbade i första hand kommuner med en omfattande tillverkningsindustri.

- När den här krisen bröt ut hade vi inga egna obalanser i ekonomin. Det var en kris där det blev stopp i den internationella handeln, vilket i första hand slog mot industrin i Sverige. Konsekvenserna blev därför störst för kommuner med en tydlig inriktning mot tillverkningsindustrin. Inte minst bilindustri.

- Tjänstesektorn klarade sig bättre än vad många experter förutspådde. De företagsnära tjänsteföretagen, inom till exempel reklam och marknadsföring, påverkades i någon bemärkelse men samtidigt medförde krisen ett ökat behov av tjänster inom andra områden. Krisen innebar även stimulanser, som lägre skatter och räntor, vilket gynnade den hushållsnära tjänstesektorn.

Varje kris påverkar strukturerna i näringslivet. Genom att stärka en långsiktig samverkan mellan kommuner, näringsliv och skola kan sårbarheten minskas.

- Industrin säger att de fortfarande inte är tillbaka på samma produktionsnivåer som innan krisen. Många har dock återanställt och vi ser överlag en tilltagande arbetskraftsbrist inom många sektorer. På ett lokalt plan blir det därför viktigt att hitta effektiva matchningsprocesser och se till att de som har hamnat utanför arbetsmarknaden kommer tillbaka. En förutsättning är att kommunerna förstår näringslivet och skolan. Det finns goda exempel under krisen där leverantörer till bilindustri har ställt om till att bli leverantörer inom energiområdet.

Ekonomiska stimulanser som höga ränteavdrag och låga fastighetsskatter har drivit upp priset på småhus under 2000-talet. En begränsad nybyggnation i storstadsområdena likaså. På produktionsidan är förutsättningarna fortfarande oklara vilket skapar obalanser på bostadsmarknaden.

- Priserna på småhus har påverkats av en rad olika ekonomiska stimulanser som kommit fastighets- och hushållssektorn till del. Samtidigt har hushållens skulder ökat, precis som risken för finansiell instabilitet, om läget på arbetsmarknaden försämras eller räntorna av någon anledning skulle höjas markant. På produktionsidan finns det fortfarande oklarheter kring hur planprocessen fungerar och hur man ser på hyresrätter. På så sätt skapas det obalanser på bostadsmarknaden. Inte minst i storstadsregionerna där efterfrågan många gånger överstiger utbudet. Får vi en bostadskris skulle man kunna hävda att det inte bara är ett marknadsmisslyckande utan även ett politikermisslyckande.

Förändringen i arbetslöshet 2009 och 2010

Sverige har klarat finanskrisen bra i jämförelse med många andra länder och tillväxten i den svenska ekonomin är för närvarande god. För många som inte blev arbetslösa under lågkonjunkturen innebar de låga boräntorna och den låga inflationen mer pengar i plånboken. Trots den snabba återhämtningen i ekonomin ligger dock arbetslösheten fortfarande på en relativt hög nivå. I slutet av mars 2011 var ca 388 000 personer öppet arbetslösa eller deltog i program med aktivitetsstöd. Det motsvarar 8,1 procent av arbetskraften, att jämföra med 9,0 procent samma tid föregående år. Arbetsmarknadsläget förbättrades successivt under 2010. Sedan november 2010 har antalet arbetslösa varit lägre än motsvarande månad föregående år, vilket även gäller för ungdomar (18 – 24 år).

År 2009: Arbetslösheten drabbade främst kommuner med omfattande tillverkningsindustri
Konjunkturyckelns upp- och nedgångar inträffar ofta vid olika tidpunkter inom olika geografiska områden, vilket till stor del beror på regioners och kommuners näringsmässiga specialisering. En konjunkturedgång eller en finanskris drabbar vanligtvis byggsektorn och tillverkningsindustrin i ett tidigt skede. Effekterna sprider sig sedan till den privata och offentliga tjänstesektorn.

Kartorna på motstående sida visar arbetslöshetens förändring i procentenheter mellan åren 2008 – 2009 (den lilla kartan) respektive 2009 – 2010 (den stora kartan). Under 2009 ökade arbetslösheten i samtliga kommuner i landet. Det fanns ett starkt positivt samband mellan andelen industrisysselsatta och en ökad arbetslöshet. Ökningen i arbetslöshet var därför relativt sett störst i varuproducerande kommuner. Sysselsättningen inom tillverkningsindustrin minskade med 10 procent i riket, vilket var väsentligt högre än i någon annan bransch.

Arbetslösheten ökade i de flesta kommunerna i Blekinge, Jönköping, Kronoberg, Gävleborg, Västmanland och Värmland. Störst förändring av arbetslösheten inträffade i Olofström (+6,1 procentenheter) i Blekinge där drygt 20 procent av arbetstillfällena inom tillverkningsindustrin försvann under 2009. Andra kommuner där arbetslösheten ökade kraftigt var Gnosjö, Köping, Gislaved och Arvika. Ökningen i arbetslöshet var genomgående lägst i förortskommuner till storstäderna.

År 2010: Starkt återhämtning inom industri och bygg

Arbetslösheten ökade i de flesta kommunerna även under 2010, men i mindre omfattning än under 2009. Jämfört med arbetslöshetsnivån år 2009 ökade arbetslösheten i 270 av landets kommuner. Skillnaden mellan kommunerna var också mindre under 2010. Värt att notera är att det inte längre fanns något samband mellan andelen industrisysselsatta och ökad arbetslöshet. Något motsvarande negativt samband för den privata tjänstesektorn fanns inte heller. Generellt sett var ökningen i arbetslöshet varken högre eller lägre i de kommuner som hade högst ökning under 2009.

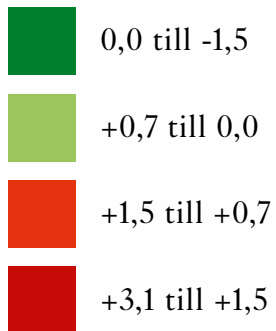
Det mest framträdande regionala mönstret i arbetslöshetens förändring under 2010 var att arbetslösheten ökade mest i Jämtland och Västernorrland. Den största relativa ökningen i landet ägde rum i Bergs kommun i Jämtland (+3,1 procentenheter) följt av Sollefteå i Västernorrland (+2,6 procentenheter).

Männen är både förlorare och vinnare i krisen

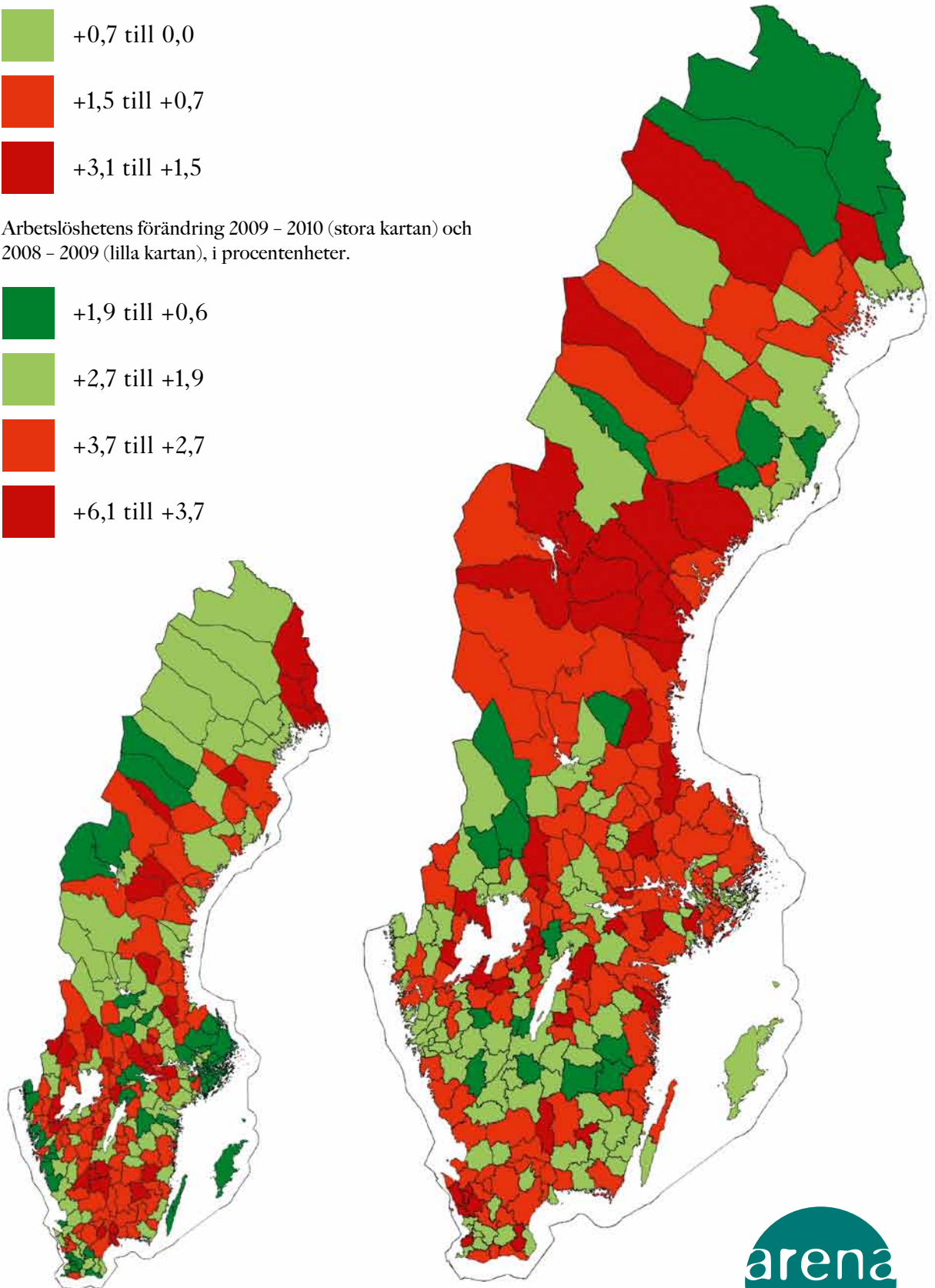
I likhet med 1990-talskrisen drabbades männen hårdast i krisens initiala skede. Den huvudsakliga förklaringen är att exportindustrin, och verkstadsindustrin i synnerhet, fick stora problem när den internationella efterfrågan sjönk. Männen stod för nästan 70 procent av den sysselsättningsminskning som ägde rum från och med det andra kvartalet 2008 och ett år framåt, varav unga män drabbades hårdast. Efter den ekonomiska krisen har emellertid utvecklingen på arbetsmarknaden varit mer gynnsam för män än för kvinnor. Återhämtningen inom mansdominerade branscher som industri och byggsektor har varit stark. Utvecklingen inom den kvinnodominerade offentliga sektorn är däremot svag, vilket bidrar till att skillnaden i sysselsättningsgrad ökar mellan könen.

En annan grupp som inte har tagit del av återhämtningen på arbetsmarknaden i samma utsträckning är de utrikesfödda. I mars 2010 hade arbetslösheten för personer med utländsk bakgrund fortfarande inte minskat jämfört med motsvarande period föregående år. Ökningstakten hade emellertid minskat rejält. Gruppen utlandsfödda kvinnor har överlag svårare att komma in på arbetsmarknaden än utlandsfödda män, vilket ytterligare förstärker könsskillnaderna på arbetsmarknaden.

Förändringen i arbetslöshet 2009 och 2010

Arbetslöshetens förändring 2009 - 2010 (stora kartan) och 2008 - 2009 (lilla kartan), i procentenheter.

Prisutvecklingen för småhus 1999 – 2009

I kartan redovisas prisutvecklingen för småhus (villor, rad- och kedjehus) under perioden 2000 – 2009. År 2009 färdigställdes 8 374 småhus och knappt 52 000 köp av småhus genomfördes till ett snittpris på drygt 1,9 miljoner kronor. Prisutvecklingen på småhus var kraftig i riket under 2000-talets första decennium. Medelpriset ökade med 105 procent. Den starka prisutvecklingen och en generellt sett låg räntenivå gjorde även att bostadsbyggandet ökade kraftigt fram till år 2008.

Den finanskris som bröt ut hösten 2008 medförde dock att de finansiella institutionernas utlåning till varandra minskade kraftigt och att bankerna blev restriktiva i utlåningen till hushåll och företag. Detta påverkade nybyggnationen av småhus, antalet genomförda småhusköp och prisutvecklingen. Antalet nybyggda småhus minskade kraftigt i riket från 3 288 stycken under det andra kvartalet år 2008 till 2 095 stycken efterföljande kvartal. Antalet köp av småhus för permanentboende minskade med 11 procent under 2008 och med 9 procent under 2009. Under 2010 vände dock utvecklingen och antalet småhusköp ökade med 3 procent.

Kommuner med ett högt medelpris på småhus har överlag haft en stark prisutveckling

Kommuner med ett högt medelpris på småhus har överlag haft en stark prisutveckling. Prisutvecklingen har därför varit störst i storstäderna och dess förortskommuner. I Stockholms stad ökade priserna med 135 procent, i Malmö stad med 120 procent och i Göteborgs stad med 118 procent. I storstädernas förortskommuner har framför allt Sundbyberg (167 %), Öckerö (154 %) och Skurup (143 %) haft en kraftig utveckling av småhuspriser. Även i Burlöv, Lomma och Svedala i Skåne län har priserna ökat kraftigt. Endast två förortskommuner har haft en prisutveckling under 100 procent – Lilla Edet (91 %) och Täby (98 %). Småhusprisernas utveckling har generellt sett varit kraftig i Storstockholm, på västkusten samt i västra Skåne och på Österlen.

Även om prisutvecklingen på småhus i större städer samt i tillhörande förortskommuner har varit nästan lika kraftig som i storstadskommunerna med omnejd, är skillnaderna i prisnivåer fortfarande stora. Ett genomsnittspris för ett småhus i storstadskommuner, inklusive förorter, ligger på mellan 3,1-3,6 miljoner kronor medan motsvarande pris för ett småhus i någon av de större städerna uppgår till cirka 1,8 miljoner kronor. Den starkaste utvecklingen av småhuspriserna ägde rum i Halmstad (133 %), Lund (129 %) och Helsingborg (123 %). I Norrland var prisutvecklingen i Jämtland kraftigare än i kustkommunerna. Priserna på småhus ökade med 137 procent i Åre och med 119 procent i Östersund under perioden, vilket var högre än i Umeå (96 %), Sundsvall (91 %), Örnsköldsvik (81 %), Luleå (79 %) och Skellefteå (63 %).

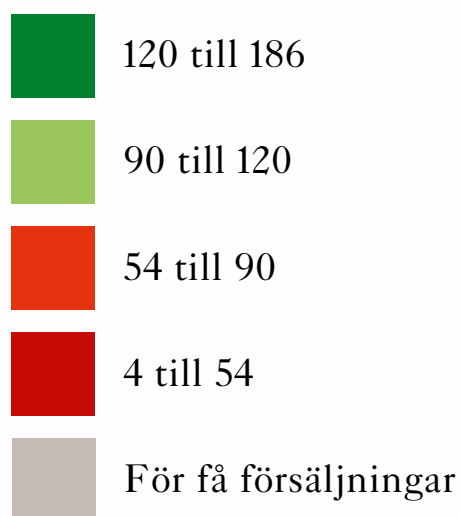
Inom turism- och besöksnäringens kommuner varierar prisutvecklingen kraftigt. Strömstad (186 %) och Sotenäs (170 %) har haft en kraftig prisutveckling, vilket även gäller attraktiva kommuner som Tanum, Båstad och Lysekil. Även Eda i Värmland har haft en stark prisökning på småhus (130 %). En gemensam nämnare för flera av dessa kommuner är närheten till norska gränsen. Ett antal kommuner nära Siljan i Dalarna – Mora, Orsa, Rättvik, Falun och Borlänge – har också haft en stadig prisutveckling. Till skillnad från brukskommunerna i gränslandet mellan Dalarna, Värmland, Örebro och Västmanland.

I botten ligger ett flertal glesbygdskommuner, där snittpriser på ett småhus uppgår till cirka 500–700 000 kronor. Jokkmokk, Storuman och Arjeplog har haft en prisutveckling under 50 procent. Som framgår av kartan var prisutvecklingen i Åre starkast i norra Sverige. Överlag har prisutvecklingen i kommuner i tätbefolkade regioner varit starkare än i kommuner i glesbefolkade regioner.

Befolkningsutvecklingen en viktig drivkraft bakom prisutvecklingen

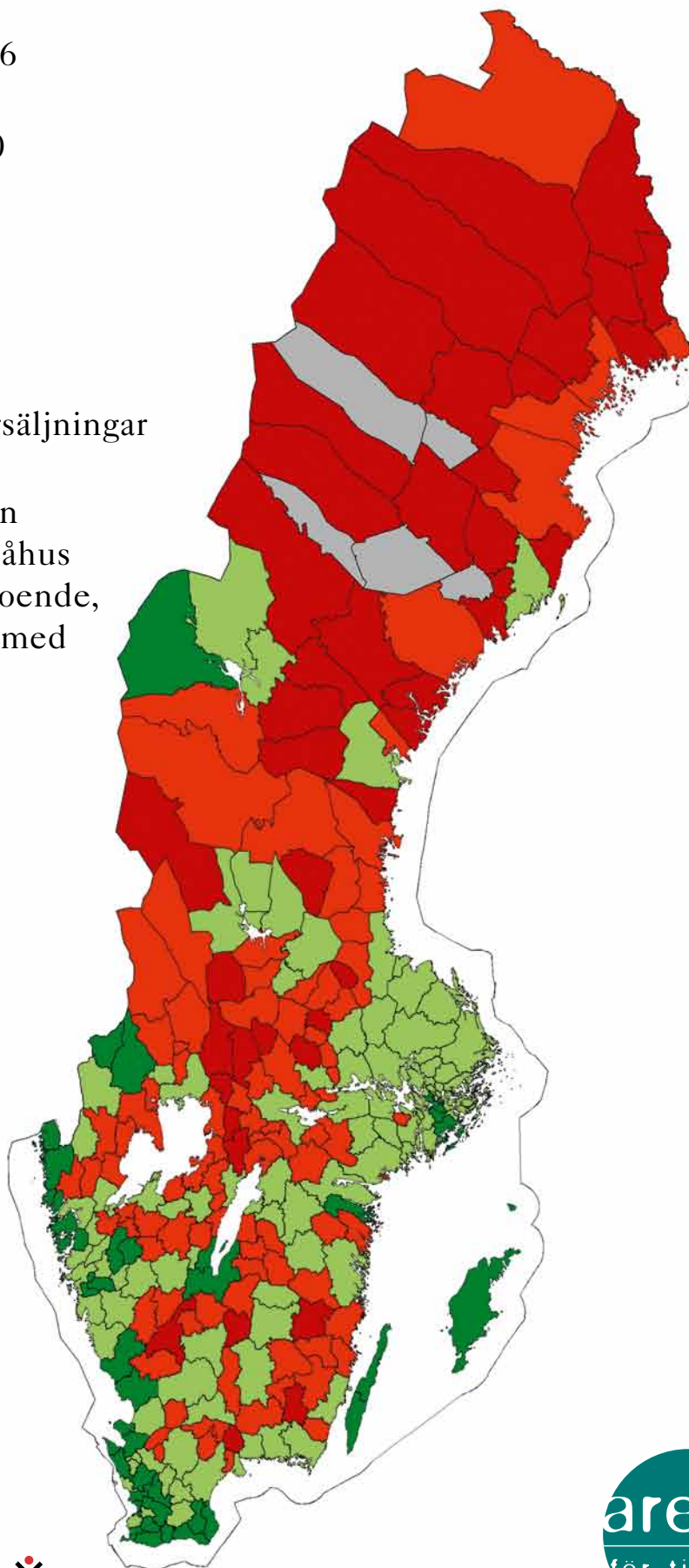
En viktig drivkraft bakom prisutvecklingen på småhus är befolkningsutvecklingen. Sambandet mellan befolkningsutvecklingen och prisförändringen på småhus har varit starkt under 2000-talet. Ju kraftigare befolkningstillväxt, desto bättre prisutveckling på småhus. Några kommuner utmärker sig dock med en negativ eller obefintlig befolkningstillväxt de senaste tre åren, i kombination med en kraftig prisökning på småhus. Simrishamn på Österlen faller in i denna kategori, precis som västkustkommunerna Sotenäs och Lysekil. Ytterligare en kommun är Borgholm på Öland. Flera av dessa kommuner är attraktiva turism- och besöksnäringens kommuner. Ytterligare en faktor som påverkar prisutvecklingen är andelen nybyggda hus, där nya hus ofta är dyrare än hus i det gamla bostadsbeståndet.

Prisutvecklingen för småhus 1999 – 2009

Prisutvecklingen
i procent för småhus
för permanentboende,
år 2009 jämfört med
år 1999

FEM I TOPP	
Strömstad	186%
Sotenäs	170%
Sundbyberg	167%
Tomelilla	166%
Öckerö	154%
FEM I BOTTEN	
Överkalix	4%
Norsjö	7%
Änge	12%
Ragunda	13%
Vilhelmina	14%

Hushållens skuldsättningsgrad

Skuldsättningsgraden bland hushållen har stigit avsevärt sedan 1980-talet

Skuldsättningen bland hushållen har stigit avsevärt sedan avregleringen och internationaliseringen av kreditmarknaden på 1980-talet. Skattereformen 1990–1991 med begränsning av avdragsrätten för skuldräntor, i kombination med inflationsnedgång, innebar dock en kraftigt ökad realränta och en dämpad belåningsiver. Sedan senare delen av 1990-talet och inte minst under 2000-talet har emellertid en expansiv penningpolitik gett historiskt låga räntenivåer och med det har bostadspriserna och därmed hushållens belåning åter stigit kraftigt. Att köpa på kredit har de senaste decennierna också blivit allt vanligare när det kommer till bilar, båtar, hemelektronik, möbler, resor m. m. Samtidigt har hushållens reala tillgångar och finansiella sparande också ökat.

Hushållens skuldsättning balanseras av bostädernas värdeökning

Hushållens samlade skulder uppgick år 2007 till ca 150 procent av den disponibla inkomsten, men "bara" till knappt 30 procent av hushållens samlade tillgångar. Hushållens skuldsättning vållar små problem så länge värdet av bostadsinvesteringarna, som står för drygt 70 procent av hushållens tillgångar, är stabilt eller växer och nettoförmögenheten utvecklas positivt. Men vid ett kraftigare fall på bostadsmarknaden, särskilt om det sker i kombination med stigande arbetslöshet, kan den höga belåningen få stora konsekvenser för hushållens ekonomi. Något de senaste årens utveckling i USA, Spanien, Irland m.fl. länder tydligt visat.

Nya regler om lånebegränsning vid köp av bostad har införts i Sverige för att dämpa utvecklingen. Åsikterna går starkt isär om vi "bara" har en övervärderad bostadsmarknad i förhållande till historiska avkastningsnivåer på bostäder eller en bostadsbubbla som är på väg att brista. Oavsett vilket innebär hushållens stigande skuldsättning att en allt större del av det framtida ekonomiska utrymmet in-tecknas och att allt mer kapital binds i bostadstillgångar. En kreditdriven ekonomisk tillväxt som sker med hushållen som bas, d.v.s. är konsumtionsinriktad, möter förr eller senare vägsände, så också i Sverige så sent som i början av 1990-talet.

Boende i storstadsregioner och på högskoleorter är betydligt mer förmögna och skuldsatta än riksgenomsnittet

Hushållen i storstadsregionerna samt universitets- och högskoleorterna är generellt både betydligt förmögna och mer skuldsatta än riksgenomsnittet – en skillnad som förstås har att göra med prisutvecklingen på bostadsmarknaden. Av samma skäl är skuldsättningsgraden låg i skogslän och glesbygd, där det vare sig finns högt uppskrivade bostadspriser eller möjlighet att ta stora lån med bostad som säkerhet. Populära turistorter liknande Åre undantaget. Så ligger också små glesbygdskommuner som Åsele och Pajala i topp vad gäller låg skuldsättningsgrad, tillsammans med välbärgade kommuner som Danderyd med såväl höga fastighetspriser som betydande finansiella tillgångar bland hushållen.

Intressant att notera är att kommuner en bit utanför tillväxtcentra både återfinns i topp och i botten. Hushållen i Sävsjö och Bjurholm, på överkomligt pendlingsavstånd till Jönköping respektive Umeå, har exempelvis låg skuldsättningsgrad medan hushållen i Håbo och Nykvarn, på pendlingsavstånd till Stockholm, har en hög skuldsättningsgrad. Förklaringen är att i storstadsregionerna är utvecklingen så stark att den sprids till närliggande kommuner, som således dras med i befolkningstillväxten och bostadskarusellen, medan kommuner utanför övriga universitets- och högskoleorter snarast är med och driver regioncentrats tillväxt, som sällan spiller över på mer än möjligtvis grannkommunerna.

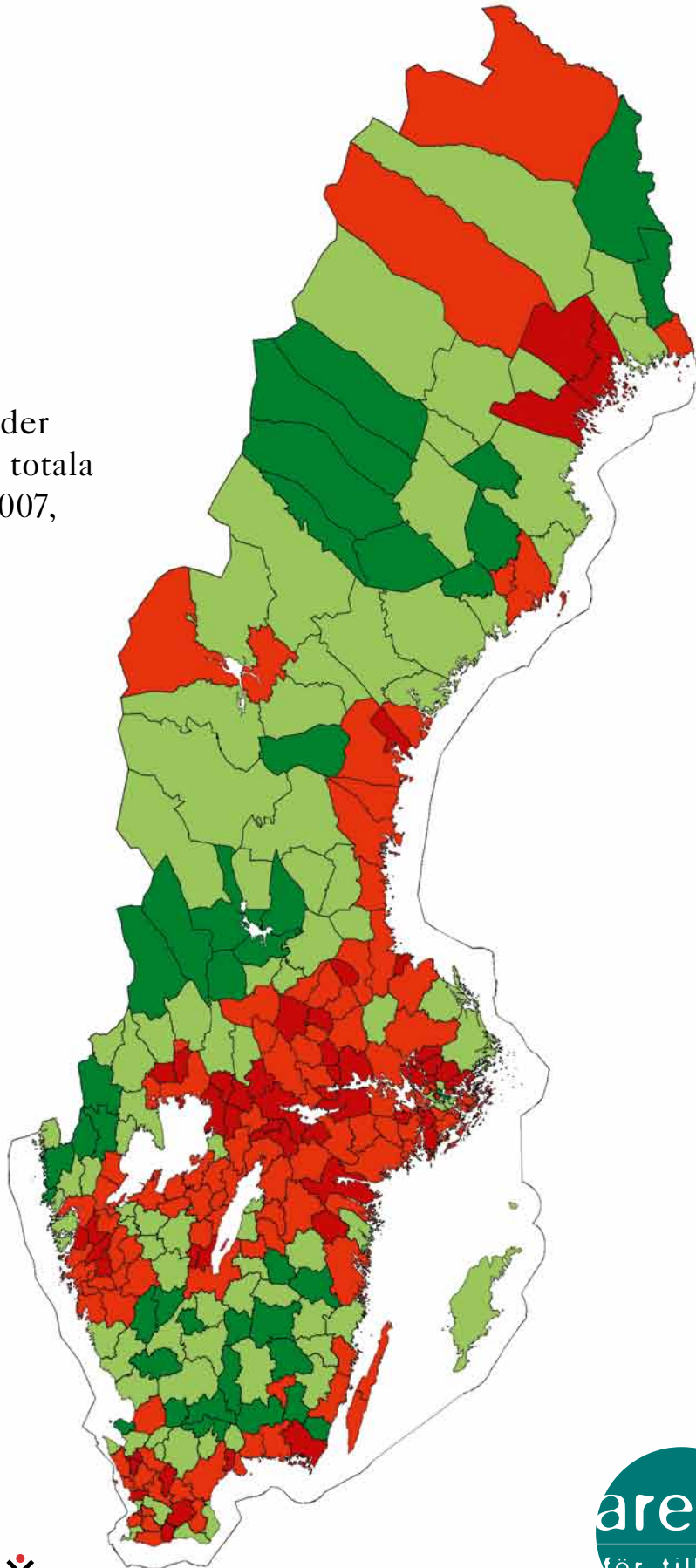
Diskussionen ovan förklarar emellertid inte det faktum att ett stort antal kommuner i och kring Bergslagen präglas av hushåll med hög skuldsättningsgrad, trots en svag befolkningsutveckling och bostadsmarknad. Kombinationen låga lån och låg bostadsförmögenhet kan dock falla ut i en tillsynes hög skuldsättningsgrad när kvoten dem emellan används som beräkningsgrund. Särskilt om hushållen i övrigt präglas av begränsade reala och finansiella tillgångar, vilket är fallet bland många kommuner i Bergslagen. Detta ska dock inte förväxlas med den bostadsmarknadsdrivna skuldsättning som präglar tillväxtregionerna, där numerären på lånen ligger på en helt annan nivå.

Hushållens skuldsättningsgrad

Hushållens skulder som andel av de totala tillgångarna år 2007, i procent

FEM LÄGSTA	
Åsele	11%
Danderyd	15%
Sävsjö	17%
Pajala	17%
Bjurholm	18%
FEM HÖGSTA	
Håbo	41%
Surahammar	40%
Habo	39%
Nykvarn	38%
Forshaga	38%

Kunskapsintensiva tjänstenärings

En av tio individer på arbetsmarknaden är verksamma inom kunskapsintensiva tjänstenärings

Näringslivet är satt under ständig omvandling – nya näringar uppstår och gamla trängs undan. Konkurrenskraften baseras i ökande grad på kreativitet, kunskap och innovation. Företag, orter och regioner som inte lyckas anpassa sig till denna ständigt pågående omvandling stagnerar eller går tillbaka.

Tjänstesektorns betydelse för sysselsättningen har ökat kraftigt, liksom dess andel av den totala svenska exporten och bruttonationalprodukten. Tjänstesektorn består dock av många olika delbranscher med mycket varierande innehåll – allt från restaurangföretag med en lokal marknad, till tekniska konsultföretag som verkar på en global marknad. En viktig del av tjänstesektorn är de kunskapsintensiva näringarna som överlag har vuxit och förväntas växa starkt i termer av omsättning och sysselsättning de kommande åren. Till de kunskapsintensiva tjänstenäringsarna räknas vanligtvis FoU-tjänster, tekniska tjänster, IT, juridiska tjänster, management, högre utbildning, revision, marknadsföring och bemanning/rekrytering. Enligt denna definition arbetar drygt 450 000 personer i Sverige, eller 10 procent av arbetskraften, inom den mer kvalificerade tjänstesektorn. Ett kännetecken för branschen är att den i hög grad drivs av organisatoriska, finansiella, kundnära och andra servicebaserade innovationer snarare än den typ av produktnära innovationer som traditionellt varit drivande för mer industribaserade företag. Den är även av stor betydelse för omvandlingen mot mer tjänstbaserade affärskoncept i traditionella branscher.

Kunskapsintensiva företag bygger infrastruktur för tillväxt

De kunskapsintensiva tjänstenäringsarna utgör den kunskapsinfrastruktur som många gånger är viktigare än den hårda infrastrukturen. Hög kvalitet hos den immateriella infrastrukturen är en förutsättning för uppkomsten av de nya kombinationerna av resurser och kompetenser som kännetecknar en dynamisk region eller ort.

Mycket talar även för att vissa geografiska miljöer är särskilt attraktiva för människor som lever på sina kreativa och intellektuella kunskaper, såsom forskare, civilingenjörer, specialister och designers. Individer som företrädesvis arbetar inom den kunskapsintensiva tjänstenäringsen. Kännetecken för dessa miljöer är tolerans, stor mångfald, öppenhet för oliktankande och minoriteter. Där dessa människor finns skapas, enligt forskaren Richard Florida, jobben och därmed också tillväxten.

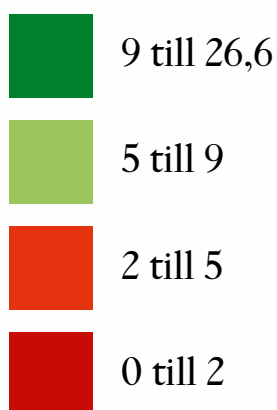
Kunskapsintensiva tjänstenärings är överrepresenterade i större städer

I kartan analyseras andelen kunskapsintensiva tjänstenärings per kommun. Ett tydligt mönster är att de kunskapsintensiva verksamheterna är överrepresenterade i storstäder och dess förorter samt större städer, inte minst högskoleorterna. I dessa kommuner är andelen sysselsatta inom sektorn mellan 10 och 19 procent. Högst andel har Lunds kommun (26 %), Stockholm och Solna (21 %) samt Uppsala och Nacka kommuner (17 %). På motsvarande sätt har glesbygdskommuner (3 %), varuproducerande kommuner (3 %) och pendlingskommuner (4 %) generellt en låg andel sysselsatta inom kunskapsintensiva tjänstenärings.

Det visar sig även att medan förorterna till Stockholm, Malmö och Göteborg har förhållandevis höga andelar sysselsatta inom kunskapsintensiva näringar är spridningseffekten mindre till kommunerna runt större städer och högskoleorter. Av kartan framgår även att kommuner längst Norrlandskusten tenderar att attrahera fler kunskapsintensiva verksamheter än inlandet. Undantagen är Kiruna, Östersund och Krokoms.

En förklaring till att kustkommunerna har en högre andel kunskapsintensiva verksamheter är att befolkningsunderlaget överlag är större vid kusten än i inlandet. Det innebär att det ofta finns mer utpräglade stadsmiljöer och många olika näringar i dessa kommuner, vilket i sin tur attraherar fler välutbildade människor och en efterfrågan på tjänster. En annan förklaring är att näringslivsstrukturerna av tradition skiljer sig mellan kust och inland, där fler regionala servicefunktioner, såväl offentliga som privata, har etablerats i kustkommunerna. I vissa kommuner förklaras även den höga andelen av att det finns olika former av utbildningsverksamhet lokaliserad till tätorten som serverar ett större omland, t.ex. en folkhögskola eller yrkesutbildning.

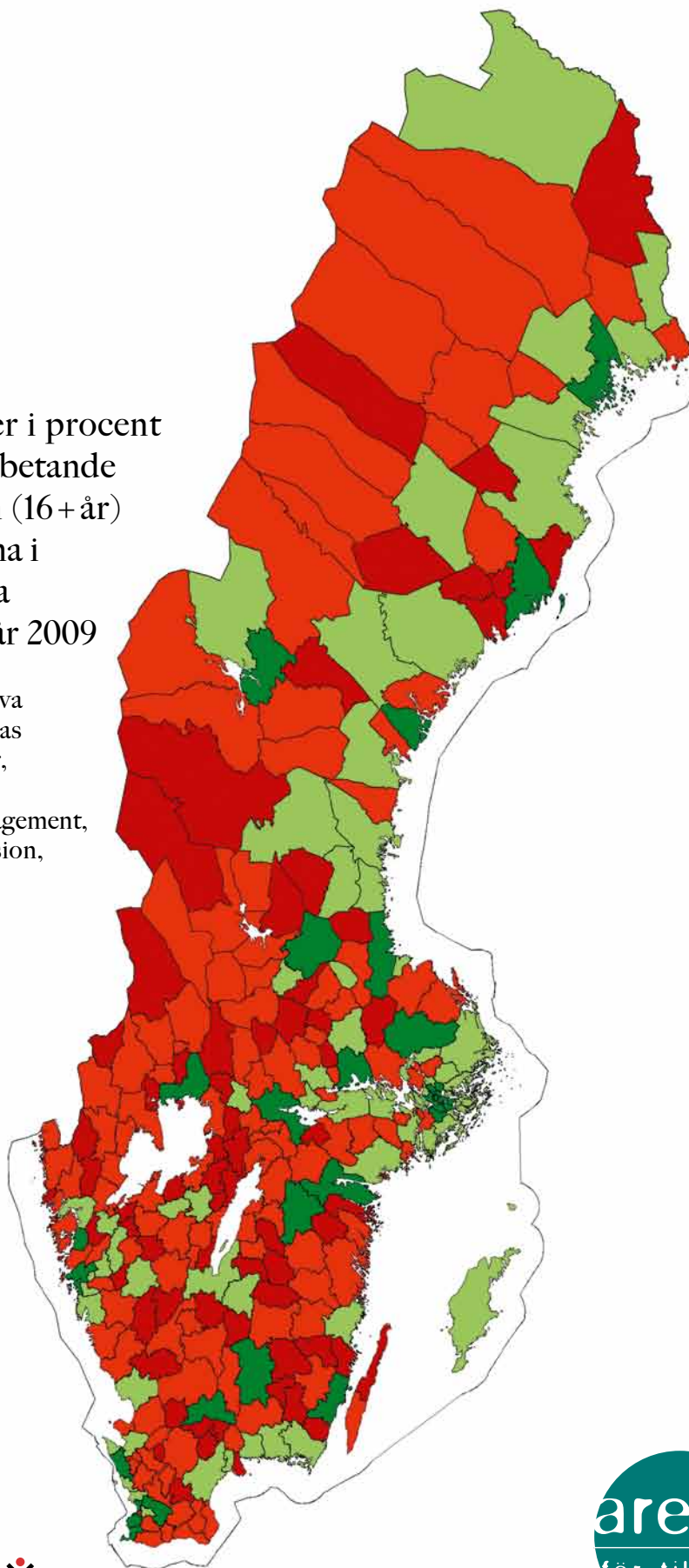
Kunskapsintensiva tjänstenäringsar

Andelen personer i procent av den förvärvsarbetande dagbefolkningen (16+ år) som är verksamma i kunskapsintensiva tjänstenäringsar, år 2009

Till de kunskapsintensiva tjänstenäringsarna räknas vanligtvis FoU-tjänster, tekniska tjänster, IT, juridiska tjänster, management, högre utbildning, revision, marknadsföring och bemanning/rekrytering

FEM I TOPP	
Lund	26,6%
Stockholm	21,4%
Solna	21,4%
Uppsala	17,6%
Nacka	17,3%
FEM I BOTTEN	
Sorsele	0,0%
Bjurholm	0,0%
Aneby	0,0%
Karlsborg	0,2%
Norsjö	0,3%

Utveckling av lönesumman 2005 – 2010

Finanskrisen har dämpat utvecklingen av lönesumman

År 2010 uppgick den totala lönesumman i riket till cirka 1 276 miljarder kronor. Lönesumman ökade med 24 procent i löpande priser mellan åren 2005 och 2010, varav den största delen inträffade innan lågkonjunkturen. Tillväxttakten under perioden 2006 – 2008 var i genomsnitt 6,2 procent per år, vilket kan jämföras med blygsamma 0,3 procent under 2009 och 3,3 procent under 2010. Finanskrisen och lågkonjunkturen har följaktligen haft en kraftigt dämpande effekt på utvecklingen av lönesumman. Samtidigt vittnar den preliminära statistiken för år 2010 om en återhämtning.

Utvecklingen av den totala lönesumman i en kommun är en indikator på hur det totala skatteunderlaget i en kommun utvecklas. I kartan på motstående sida redovisas den procentuella förändringen i kommunernas totala lönesumma för nattbefolkningen under perioden 2005 – 2010.

Stark utveckling av lönesummorna i storstadsområdena och i delar av Norrbotten

Utvecklingen av lönesumman har framför allt varit god i storstadsområdena och på västkusten. Lönesumman växte sammantaget med 30 procent i de tre storstadskommunerna och ökningen var störst i Stockholm (33 %), följt av Malmö (31 %) och Göteborg (24 %). Utvecklingen var också kraftigt i storstädernas förortskommuner. Av de fem kommuner i Sverige som uppvisade starkast tillväxt är fyra förortskommuner till storstäderna. Dessa kommuner är Solna (37 %), Sundbyberg (33 %) och Nacka (33 %) i Stockholms län och Lomma i Skåne (37 %). Fem kommuner i Norrbottens län utmärker sig med en kraftig utveckling av lönesumman – Kiruna (36 %), Arjeplog (33 %), Gällivare (32 %), Pajala (29 %) och Haparanda (28 %) – där bland annat gruvindustrin bidrar till en kraftig löneutveckling.

Av kartan framgår också att utvecklingen av lönesumman var särskilt svag i vissa regioner. Ett sådant område är trakterna mellan Jönköpings län och Västra Götaland (Svenljunga, Tranemo, Gislaved, Gnosjö och Värnamo). Ett annat är i gränslandet mellan Värmlands län och Västra Götalands (Årjäng, Säffle, Grums, Dals-Ed, Bengtsfors, Åmål, Färgelanda, Mellerud och Vänersborg). Ytterligare ett område är i gränslandet mellan Örebro län och Västmanlands län (Hällefors, Lindesberg, Skinnskatteberg, Köping, Arboga, Kungsör och Surahammar). I Norrland har utvecklingen i lönesumma varit särskilt svag i det södra gränslandet mellan Jämtlands län och Västernorrlands län (Berg, Bräcke, Ånge, Sollefteå och Kramfors).

Näringslivsstrukturen och befolkningstillväxten påverkar lönesummans utveckling på längre sikt

Kortsiktigt beror utvecklingen av lönesumman främst på det aktuella konjunkturläget och hur arbetslösheten utvecklas. I nästan samtliga kommuner var utvecklingen av lönesumman svagare under 2009 och 2010 jämfört med de tre föregående åren. Det var också under den perioden som arbetslösheten ökade kraftigt.

På litet längre sikt påverkas utvecklingen av lönesumman av befolkningsutvecklingen. Ju starkare befolkningstillväxten var under perioden 2005 – 2010, desto kraftigare var ökningen i den totala lönesumman. Befolkningsutvecklingen förklarar cirka hälften av variationerna i kommunernas lönesummutveckling. Några kommuner avviker dock från det generella mönstret genom en stark utveckling av lönesumman i förhållande till befolkningstillväxten. Detta gäller främst de fem ovan nämnda kommunerna i Norrbottens län – Kiruna, Arjeplog, Gällivare, Pajala och Haparanda.

En krympande befolkningstillväxt leder, å andra sidan, till en sämre utveckling av den totala lönesumman. Detta minskar i sin tur kommunernas skatteintäkter och handlingsutrymme, även om inkomstutjämningen i skatteutjämningsystemet mellan kommuner och landsting till stor del kompenserar för detta.

Kommunernas näringsstruktur har också en långsiktig påverkan på utvecklingen av lönesumman. Lönesumman har relativt sett ökat mest i kommuner där den privata tjänstesektorn har vuxit kraftigast de senaste tio åren. Det beror bland annat på att tjänsteproduktionen överlag är arbetsintensiv och har en sämre rationaliseringspotential än varuproduktionen. Detta är en bidragande orsak till att lönesumman utvecklas starkare i storstadsområdena. Även kommuner med gruvindustri har dock överlag höga lönesummor. Det beror på att industrin har utvecklats positivt under senare år, samtidigt som tillgången till arbetskraft är förhållandevis begränsad. En utveckling som vanligtvis driver upp lönerna.

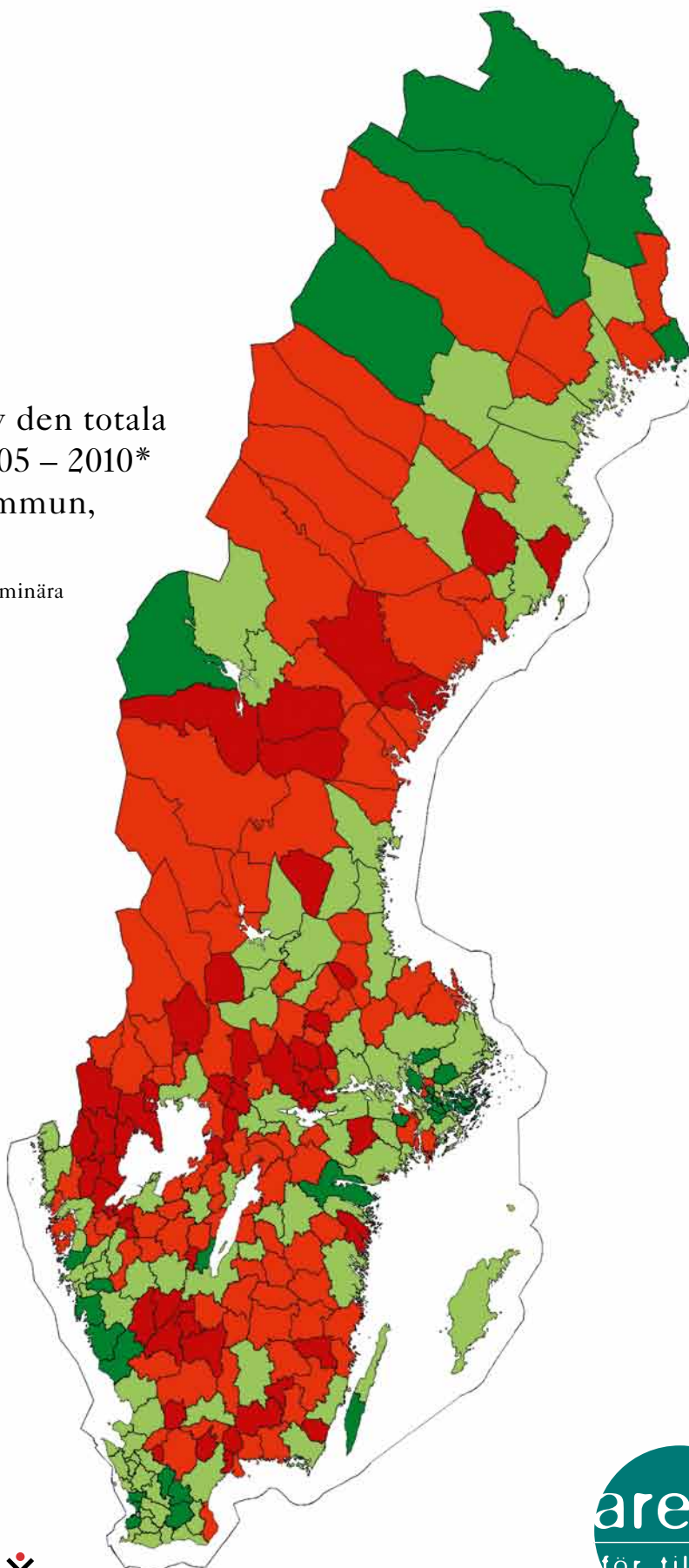
Utveckling av lönesumman 2005 – 2010

Utvecklingen av den totala lönesumman 2005 – 2010* efter bostadskommun, i procent

* Data för år 2010 är preliminära

FEM I TOPP	
Solna	37%
Lomma	37%
Kiruna	36%
Sundbyberg	33%
Nacka	33%
FEM I BOTTEN	
Mellerud	4%
Olofström	6%
Åmål	6%
Hällefors	7%
Skinnskatteberg	8%

Nyföretagande år 2010

Nyföretagandet är viktigt för förnyelse och jobbskapande i näringslivet

Företagsstrukturen i Sverige har historiskt präglats av en storföretagsdominans. Under de senaste decenniernas strukturomvandling har betydelsen av små- och medelstora företag ökat, precis som i många andra utvecklade ekonomier. Detta gäller såväl i hela ekonomin som inom enskilda branscher. Denna utveckling beror dels på förändrade institutionella ramverk, dels på förändrade marknadsstrukturer med ett ökat antal mindre, tjänsteintensiva företag och en outsourcing av verksamheter från storföretagen. Att det etableras nya företag varje år är viktigt för både förnyelse, specialisering och jobbskapande i näringslivet.

Högst nyföretagande under högkonjunktur

Även om visst nyföretagande ökar under lågkonjunktur så tenderar nivåerna att vara som högst under en högkonjunktur. År 2010 var ett relativt bra år för svensk ekonomi och antalet nystartade företag uppgick till 66 681 stycken. Det innebar 12 procent fler nyetablerade företag än året innan och 15 procent fler än 2008. De nystartade företagen 2010 sysselsatte totalt 117 419 personer (hel-, deltid inklusive arbetande ägare). I jämförelse med 2009 ökade antalet sysselsatta i nystartade företag med 21 procent. Med nytt företag avses i detta sammanhang företag där verksamheten är helt nystartad eller har återupptagits efter att ha varit vilande i minst två år.

Högst nyföretagande nära storstäder och i turismkommuner

De regionala skillnaderna i nyföretagandet är stora. De flesta företagen startas inom tjänstesektorn och det finns ett klart samband mellan befolkningsstillväxt och nyföretagande. Storstadsområdena står därför generellt för ett högt nyföretagande men även vissa turismkommuner.

Antalet nya företag i relation till befolkningen (16 – 64 år) uppgick för hela landet till 11,1 företag per 1 000 invånare, med variationer från 20,3 (Danderyd) till 3,9 (Hofors). Bland de kommuner som uppvisar högst nyföretagande i förhållande till befolkningsunderlaget finns förutom Danderyd även Stockholm (18,0), Vellinge (17,1), Lidingö (16,4) och Nacka (16,1). Av de 20 kommuner som redovisar högst nyföretagande per 1 000 invånare återfinns även några turism- och besöksnäringkommuner, varav två i Jämtland – Härjedalen (15,9) och Åre (14,2).

Bland länen var etableringsfrekvensen högst i Stockholms län med 15,3 nya företagare per 1 000 invånare. Den största ökningen inom ett län, 22 procent, inträffade i Västerbottens län där nyföretagandet var högt i till exempel Malå (13,4), Sorsele (13,3) och Åsele (12,4). Alla med färre än 2 000 invånare i åldrarna 16 – 64 år. Även i Norrbotten utmärker sig ett antal glesbygds- och turismkommuner med mellan 2 000 och 3 500 invånare i arbetsför ålder – Pajala (12,6), Jokkmokk (11,9), Övertorneå (11,0) och Arjeplog (10,3).

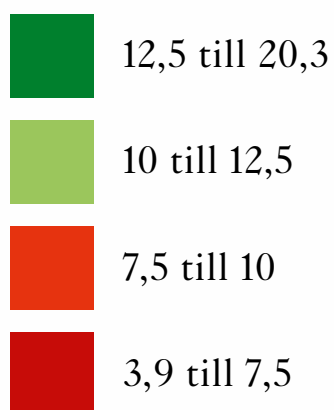
En tredjedel av företagen startas av kvinnor och en femtedel av personer med utländsk bakgrund

Av de företag som startades 2010 stod kvinnor för 32 procent av de nyetablerade företagen, eller totalt 21 300 företag. Motsvarande siffra för personer med utländsk härkomst var 20 procent, eller totalt 13 100 företag. Cirka 50 procent av företagen startas av personer i åldrarna 31 – 50 år, som har varit ute på arbetsmarknaden och byggt upp relevant erfarenhet och kontaktnät. Ungefär vart fjärde företag startas av personer upp till 30 år. Gruppen unga nyföretagare ökade dock med 18 procent från föregående år.

Tillväxttakten i befintliga företag är också ett viktigt tillväxtmått

Andelen företagare i arbetskraften framhålls fortfarande ofta som låg i Sverige i förhållande till övriga EU-länder. Sverige tycks vara något mer beroende av gamla, etablerade storföretag och inom tillverkningsindustrin är sysselsättningsandelen i storföretag högre än i de flesta andra jämförbara västeuropeiska länder. Detta skulle tala för att det är viktigt att öka nyföretagandet i landet överlag. Samtidigt bör det tilläggas att antalet företagsetableringar bara är ett av flera tillväxtmått. Ett minst lika viktigt mått är tillväxttakten bland redan etablerade småföretag.

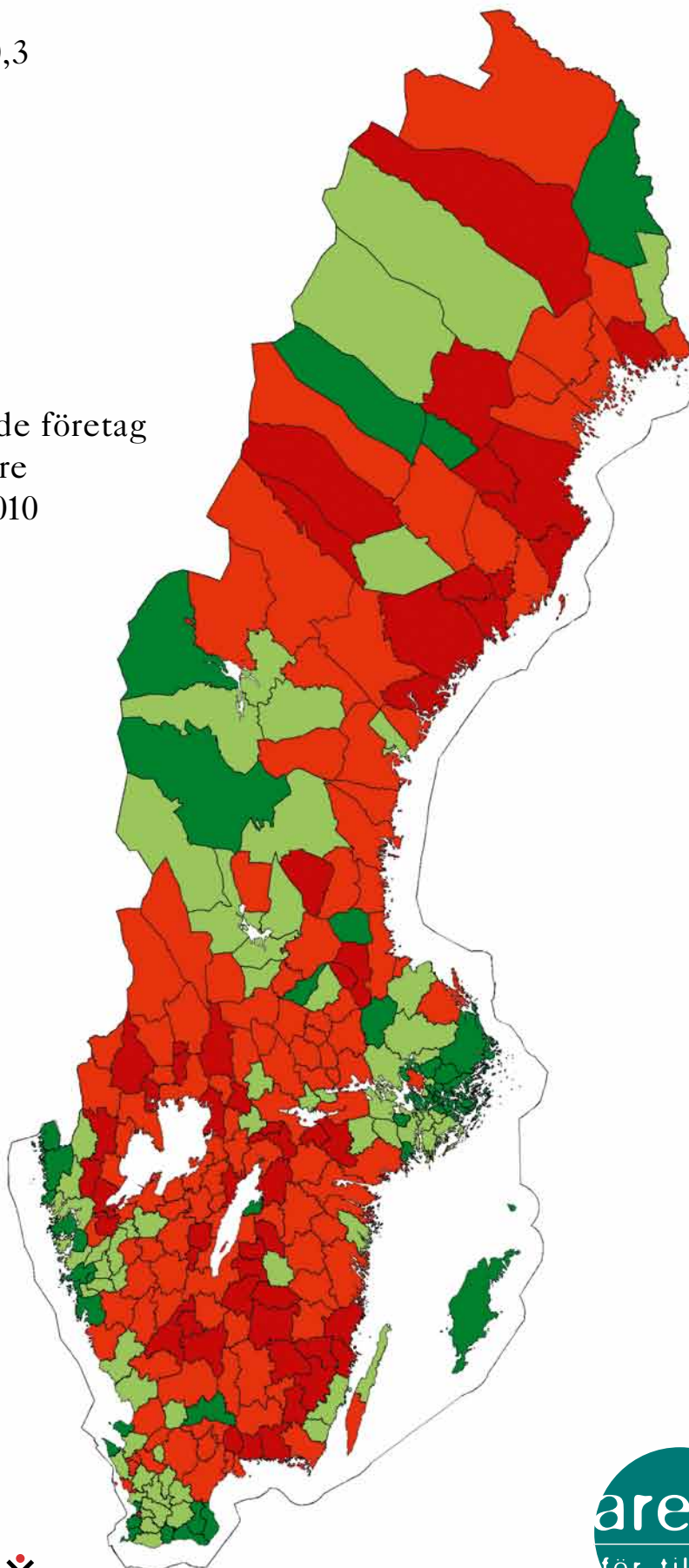
Nyföretagande år 2010

Antalet nystartade företag
per 1 000 invånare
(16 – 64 år), år 2010

FEM I TOPP	
Danderyd	20,3
Stockholm	18,0
Vellinge	17,1
Lidingö	16,4
Nacka	16,1

FEM I BOTTEN	
Hofors	3,9
Aneby	4,2
Munkfors	5,1
Mönsterås	5,2
Arvidsjaur	5,2

SKLs kommungruppsindelning år 2011

<i>Storstäder</i>	<i>Större städer</i>	Kumla
Göteborg	Borås	Kävlinge
Malmö	Eskilstuna	Lekeberg
Stockholm	Falun	Mörbylånga
	Gävle	Nykvarn
<i>Förortskommuner till storstäder</i>	Halmstad	Sjöbo
Ale	Helsingborg	Söderköping
Bollebygd	Hässleholm	Timrå
Botkyrka	Jönköping	Trosa
Burlöv	Kalmar	Åstorp
Danderyd	Karlskrona	Älvkarleby
Ekerö	Karlstad	
Haninge	Kristianstad	<i>Pendlingskommuner</i>
Huddinge	Linköping	Alingsås
Håbo	Luleå	Alvesta
Härryda	Lund	Aneby
Järfälla	Norrköping	Bjurholm
Kungsbacka	Nyköping	Boxholm
Kungälv	Skellefteå	Bromölla
Lerum	Skövde	Degerfors
Lidingö	Sundsvall	Essunga
Lilla Edet	Södertälje	Färgelanda
Lomma	Trollhättan	Gagnef
Mölnadal	Uddevalla	Hallsberg
Nacka	Umeå	Hallstahammar
Nynäshamn	Uppsala	Heby
Partille	Varberg	Hjo
Salem	Västerås	Höganäs
Skurup	Växjö	Högsby
Sollentuna	Örebro	Klippan
Solna	Örnsköldsvik	Krokom
Staffanstorps	Östersund	Kungsör
Sundbyberg		Lessebo
Svedala	<i>Förortskommuner till större städer</i>	Mullsjö
Tyresö	Bjuv	Munkedal
Täby	Eslöv	Nora
Upplands Väsby	Forshaga	Norberg
Upplands-Bro	Gnesta	Ockelbo
Vallentuna	Grästorps	Orsa
Vaxholm	Habo	Orust
Vellinge	Hammarö	Osby
Värmdö	Hörby	Sigtuna
Öckerö	Höör	Skinnskatteberg
Österåker	Kil	Smedjebacken
	Knivsta	Stenungsund
		Storfors

Strängnäs	Fagersta	<i>Glesbygdskommuner</i>
Surahammar	Filipstad	Bräcke
Svalöv	Finspång	Dals-Ed
Säter	Gislaved	Ljusdal
Tibro	Gnosjö	Nordanstig
Tjörn	Grums	Nordmaling
Tomelilla	Gullspång	Pajala
Trelleborg	Gällivare	Ragunda
Vadstena	Götene	Robertsfors
Vingåker	Hagfors	Sollefteå
Vårgårda	Herrljunga	Sorsele
Vänersborg	Hofors	Strömsund
Vännäs	Hultsfred	Torsby
Ydre	Hylte	Vansbro
Åtvidaberg	Karlskoga	Vilhelmina
Ängelholm	Köping	Vindeln
Ödeshög	Laxå	Ånge
Östra Göinge	Lindesberg	Årjäng
	Ljungby	Åsele
<i>Turism- och besöksnäringsskommuner</i>	Ljusnarsberg	Överkalix
Arjeplog	Ludvika	Övertorneå
Berg	Malå	
Borgholm	Markaryd	<i>Kommuner i tätbefolkad region</i>
Båstad	Munkfors	Borlänge
Dorotea	Mönsterås	Eksjö
Gotland	Norsjö	Enköping
Härjedalen	Nybro	Falkenberg
Jokkmokk	Olofström	Falköping
Lysekil	Oskarshamn	Flen
Malung-Sälen	Ovanåker	Hedemora
Norrtälje	Oxelösund	Hällefors
Rättvik	Perstorp	Karlsborg
Sotenäs	Sandviken	Karlshamn
Storuman	Sävsjö	Katrineholm
Strömstad	Tidaholm	Kinda
Tanum	Tierp	Kristinehamn
Valdemarsvik	Tingsryd	Laholm
Åre	Torsås	Landskrona
Älvdalen	Tranemo	Leksand
Östhammar	Tranås	Lidköping
	Töreboda	Mariestad
<i>Varuproducerande kommuner</i>	Uppvidinge	Mark
Arboga	Vaggeryd	Mellerud
Arvika	Vara	Mjölby
Askersund	Vetlanda	Motala
Avesta	Vimmerby	Nässjö
Bengtsfors	Värnamo	Ronneby
Emmaboda	Örkellunga	Sala

Simrishamn	Eda
Skara	Haparanda
Svenljunga	Hudiksvall
Säffle	Härnösand
Sölvesborg	Kalix
Ulricehamn	Kiruna
Västervik	Kramfors
Ystad	Lycksele
Åmål	Mora
Älmhult	Piteå
	Sunne
<i>Kommuner i glesbefolkad region</i>	Söderhamn
Arvidsjaur	Älvsbyn
Boden	
Bollnäs	

Förklaring

1 Storstäder (3 kommuner)

Kommuner med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare.

2 Förortskommuner tillorstäder (38 kommuner)

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon avorstäderna.

3 Större städer (31 kommuner)

Kommuner med 50 000-200 000 invånare samt en tätortsgrad överstigande 70 procent.

4 Förortskommuner till större städer (22 kommuner)

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i en annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon av de större städerna i grupp 3.

5 Pendlingskommuner (51 kommuner)

Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till en annan kommun.

6 Turism- och besöksnäringkommuner (20 kommuner)

Kommuner där antalet gästnätter på hotell, vandrarhem och campingar överstiger 21 per invånare eller där antalet fritidshus överstiger 0,20 per invånare.

7 Varuproducerande kommuner (54 kommuner)

Kommun där 34 procent eller mer av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är sysselsatta inom tillverkning och utvinning, energi och miljö samt byggverksamhet (SNI2007)

8 Glesbygdskommuner (20 kommuner)

Kommun med en tätortsgrad understigande 70 procent och mindre än åtta invånare per kvadratkilometer.

9 Kommuner i tätbefolkad region (35 kommuner)

Kommun med mer än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer.

10 Kommuner i glesbefolkad region (16 kommuner)

Kommun med mindre än 300 000 personer inom en radie på 112,5 km.

Sveriges Nya Geografi